

Migratie en klimaatverandering

81

ONDERWIJS

Hulp nodig voor opbouw in Zuid-Soedan

CULTUUR

Uitbreiding Vlaamse inventaris immaterieel erfgoed

COMMUNICATIE

Internet voor iedereen

DEEL 2 REEKS

UNESCO@vlaanderen: Werelderfgoed

UNESCO Info is het driemaandelijks tijdschrift van het UNESCO Platform Vlaanderen. Het wil de idealen en programma's van UNESCO beter bekend maken door in gewone mensentaal te vertellen wat de Organisatie dagdagelijks doet.

Hoofredactie

Marino Bultinck

Bijzondere medewerkers

Dagmar Dewulf, Marijke Joossens

Ontwerp en druk

www.artypo.be, Delphine Kuyle

Verantwoordelijke uitgever

Jean-Pierre Dehouck

Contact

UNESCO Platform Vlaanderen vzw

Farasijnstraat 32

B-8670 Koksijde (Oostduinkerke)

T +32 (0)58 52 36 41

T/F +32 (0)58 51 44 79

E info@unesco-vlaanderen.be

I www.unesco-vlaanderen.be

Abonnementen:

Voor 10 euro per kalenderjaar kan je UNESCO Info in de brievenbus ontvangen. Het volstaat een briefje of e-mail met je gegevens naar ons contactadres te sturen om UNESCO Info thuisgestuurd te krijgen.

Het **UNESCO Platform Vlaanderen** is een niet-gouvernementele organisatie die fungeert als het centrale aanspreekpunt voor iedereen in Vlaanderen die informatie zoekt die verband houdt met de activiteiten en programma's van de UNESCO. De organisatie staat eveneens in voor de coördinatie van een aantal Unesco-initiatieven in Vlaanderen en zorgt er via samenwerking en netwerking met andere partners voor dat de idealen van de UNESCO beter ingang vinden bij de civil society.

UNESCO is de intergouvernementele Organisatie voor Onderwijs, Wetenschappen, Cultuur en Communicatie, een van de gespecialiseerde agentschappen van de Verenigde Naties. Het doel van UNESCO bestaat erin om vrede en veiligheid te bevorderen door de samenwerking tussen landen te stimuleren in de deelgebieden die tot haar actiedomein behoren teneinde een universeel respect voor rechtvaardigheid, de wet, mensenrechten en fundamentele vrijheden ingang te doen vinden voor alle volkeren ter wereld zonder onderscheid van ras, geslacht, taal of godsdienst.

Dit project geniet de financiële steun van de Vlaamse Regering. De Vlaamse overheid kan niet verantwoordelijk gesteld worden voor de inhoud van dit tijdschrift.

onderwijs

UNESCO vraagt meer hulp om het onderwijs in Zuid-Soedan op te bouwen

In het onlangs onafhankelijk geworden Zuid-Soedan, doet UNESCO beroep op de internationale gemeenschap om sneller te handelen en hulp te bieden bij het ontwikkelen van het nationale onderwijssysteem.

cultuur

Zeven nieuwe inschrijvingen op Vlaamse inventaris cultureel erfgoed

Onder meer de Last Post in Ieper en onze beiaard- en bierbrouwcultuur kregen erkenning.

klimaat

Paniek zaaien zet geen zoden aan de dijk

Nieuwe publicatie van UNESCO over de relatie tussen migratie en klimaatverandering plaatst het debat over een van de grootste uitdagingen van onze tijd in het juiste perspectief.

milieu

40 jaar werken aan duurzame ontwikkeling

Lang voor het begrip duurzame ontwikkeling alomtegenwoordig was, voerde het Mens en Biosfeerprogramma van UNESCO al praktijkonderzoek naar het met elkaar verzoenen van milieubehoud en socio-economische belangen.

focus

UNESCO@vlaanderen: Werelderfgoed

Gemeenschappelijke bescherming van natuur en cultuur

In de aanloop naar de veertigste verjaardag van de Werelderfgoedconventie, staan we stil bij het ontstaan en de ontwikkeling van dit baanbrekende verdrag en kijken we vooruit naar de voornaamste uitdagingen voor de toekomst.

Vlaamse begijnhoven

Sinds 1998 behoren Vlaamse begijnhoven tot het UNESCO-werelderfgoed. Ze onderscheiden zich niet enkel door hun materiële karakteristieken maar evenzeer omwille van een aantal immateriële factoren.

Belforten van België en Frankrijk

De inschrijving van de belforten van Vlaanderen en Wallonië in 1999 op de Werelderfgoedlijst, krijgt in 2005 een internationale dimensie na aanvulling met de belforten van Noord-Frankrijk.

De historische binnenstad van Brugge

Historische steden zijn traditioneel sterk vertegenwoordigd op de Werelderfgoedlijst. Brugge verwierf in 2000 een plaats op de prestigieuze lijst. Een eer maar ook een uitdaging om een dynamische stadsevolutie te verzoenen met de werelderfgoedstatus.

Het Complex woning-ateliers-museum Plantin-Moretus

Het kroonjuweel van de Antwerpse musea is dankzij zijn unieke voorgeschiedenis, uitstekende bewaring en rijke collecties sinds 2005 ingeschreven op de Werelderfgoedlijst.

jongeren

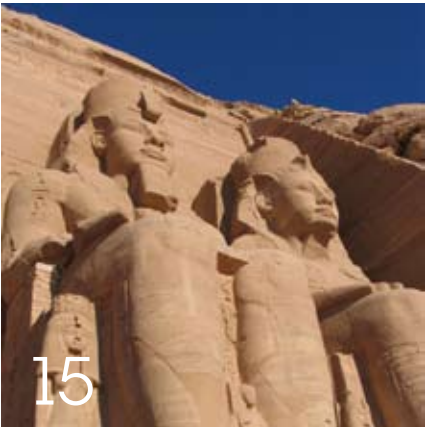
Overall zijn jonge mensen op zoek naar hun plaats in de wereld

De Amerikaanse celebrity Monique Coleman reist de wereld rond om bewustzijn te creëren voor de problemen waarmee jongeren kampen.

communicatie

Internet voor iedereen

Breedbandtechnologie is essentieel voor ontwikkeling in onze steeds meer onderling verbonden wereld. Een geïntegreerde aanpak om de digitale kloof te dichten, dringt zich op.

UNESCO@vlaanderen

UNESCO Platform Vlaanderen vzw

Organisatie
van de Verenigde Naties
voor Onderwijs,
Wetenschap en Cultuur

WWW.UNESCO-VLAANDEREN.BE

Post uit Vlaanderen voor Japanse kinderen

Volgend op de verwoestende aardbeving en tsunami die Japan begin dit jaar troffen, lanceerde UNESCO het Kizuna-project. Bedoeling was om Japanse jongeren die rechtstreeks door de ramp getroffen werden, een hart onder de riem te steken door hen een postkaart en een boodschap van hoop te bezorgen van leeftijdsgenoten van over de hele wereld.

Zo'n 300 Vlaamse jongeren zonden een boodschap in. De inzendingen waren zeer verschillend, gaande van sympathieke postkaarten tot eigen creaties en korte brieven waarin de jongeren iets meer vertelden over hun leefwereld en hoe ze de ramp hier hebben ervaren. Allemaal gaven ze blijk van solidariteit en een gevoel van onderlinge verbondenheid.

Het Japanse woord 'Kizuna' betekent solidariteit of band. UNESCO koos de naam voor haar campagne die gesteund wordt door het internationaal netwerk van met UNESCO geassocieerde scholen (UNESCO ASPnet).

Op 11 maart werden meer dan 7.000 scholen vernield of beschadigd door de tsumani, vooral in het kustgebied in het noordoosten van Japan. In één tragisch geval werden 70 procent van de leerlingen van één school weggespoeld door de tsunami. De overgebleven 30 procent van de kinderen van deze zwaar getroffen school bleven getraumatiseerd achter, net als duizenden andere kinderen in de streek. Veel kinderen verloren alles: hun ouders, hun vrienden, hun thuis en hun school. Velen van hen verblijven nog steeds in opvangkampen. Door hen een hoopvol bericht of een tekening te sturen op een postkaart, krijgen deze kinderen het gevoel dat ze er niet alleen voor staan.

Permanente herinnering aan slavenhandel

UNESCO gaat op vraag van de Verenigde Naties een wedstrijd uitschrijven voor het ontwerpen van een memoriaal ter ere van de slachtoffers van slavernij en de transatlantische slavenhandel. Het memoriaal zal een plaats krijgen op de hoofdzetel van de Verenigde Naties in New York.

"We zijn om verschillende redenen blij dat we deel uitmaken van dit gezamenlijk initiatief van de Verenigde Naties. Ten eerste omdat dit project een permanente herinnering voor de mensheid zal opleveren aan deze zwarte bladzijde uit onze geschiedenis," zegt Irina Bokova, directeur-generaal van UNESCO. "Ten tweede omdat we met onze projecten rond de slavenroute en de algemene geschiedenis van Afrika niet enkel de historische waarheid wilden herstellen maar ook aantonen welke invloed de slavenhandel had op de vele culturele uitwisselingen die onze samenlevingen vorm gaven."

De Verenigde Naties houden elk jaar op 23 augustus de Internationale Dag voor de Herdekning van de Slavenhandel en zijn Afschaffing. De datum verwijst naar de nacht van 22 op 23 augustus 1791 toen in Santo Domingo (het huidige Haïti en de Dominicaanse Republiek) de opstand uitbrak die een cruciale rol zou spelen bij de afschaffing van de transatlantische slavenhandel.

Facebookcampagne viert culturele diversiteit

Naar aanleiding van de Werelddag voor Culturele Diversiteit lanceerden UNESCO en de VN-alliantie van Beschavingen (UNAOC) een wereldwijde campagne om een burgerbeweging op de been te brengen die zich inzet voor culturele diversiteit. De campagne roept burgers op om één actie te ondernemen in het teken van culturele diversiteit – van het ervaren van een andere cultuur door het bekijken van een film, het eten van een gerecht of het bezoeken van een museum tot leren over andere landen en culturen of vrijwilligerswerk doen om culturele diversiteit te bevorderen.

De campagne loopt onder de titel *Do ONE Thing for Diversity and Inclusion* en maakt gebruik van de sociaalnetwerksite Facebook om mensen te mobiliseren. De Facebookpagina is tevens een platform waarop mensen hun ervaringen met anderen kunnen delen via berichten, foto's en video's.

"Nieuwe technologieën veranderden de manier waarop we met elkaar communiceren en hoe we elkaar leren kennen," aldus UNESCO

directeur-generaal Irina Bokova. "Maar tegelijkertijd moeten we nog leren hoe we het meeste kunnen halen uit de rijke diversiteit van onze samenlevingen door gebruik te maken van alle beschikbare middelen, van onderwijs tot kunst met inbegrip van nieuwe sociale instrumenten."

Jorge Sapaio, vertegenwoordiger van UNAOC, is ervan overtuigd dat persoonlijk engagement macht aan burgers geeft. Hij roept iedereen op om door positieve acties mee te bouwen aan een betere wereld en om de Werelddag voor Culturele Diversiteit te vieren met dagelijks activisme.

www.facebook.com/DoOneThingforDiversityandInclusion

25 nieuwe sites op Werelderfgoedlijst

Het Werelderfgoedcomité van UNESCO kwam van 20 tot 29 juni 2011 bijeen in Parijs om onder meer 37 nominatiedossiers te evalueren die een plaats op de Werelderfgoedlijst beoogden. Uiteindelijk besloot het comité om 25 elementen in te schrijven op de Werelderfgoedlijst, waaronder drie bijzondere voorbeelden van natuurlijk erfgoed, 21 culturele en één gemengde sites. De Werelderfgoedlijst telt nu 936 inschrijvingen: 183 natuurlijke sites, 725 culturele en 28 gemengde.

België had samen met Duitsland, Argentinië, Frankrijk, Japan en Zwitserland 19 bouwwerken van Le Corbusier voorgesteld, die ze als "een buitengewone bijdrage aan de Moderne Beweging" omschreven. Het nominatiedossier wist het comité echter niet te overtuigen.

In België staat slechts één bouwwerk van de Franse, uit Zwitserland afkomstige architect: het Maison Guette aan de Populierenlaan in Antwerpen. Het werd in 1926 gebouwd als woning en atelier voor de schilder René Guette en werd in 1983 aangekocht door modeontwerpster Ann Demeulemeester.

Het Werelderfgoedcomité plaatste twee natuurlijke werelderfgoedsites op de Lijst van het Bedreigd Werelderfgoed: het Río Plátano biosfeerreservaat in Honduras en het tropisch regenwoud van Sumatra in Indonesië. Het comité oordeelde eveneens dat de uitzonderlijke kenmerken van het Manas wildreservaat in India niet langer bedreigd worden en schraptte het van de rode lijst.

Oorspronkelijk zou de 35ste bijeenkomst van het UNESCO Werelderfgoedcomité plaatsvinden in Bahrein maar door de onstabiele situatie ginds, werd uitgeweken naar de hoofdzetel van UNESCO in Parijs.

<http://whc.unesco.org/en/newproperties>

UNESCO blij met onderwijsfonds voor Haïti

Irina Bokova, directeur-generaal van UNESCO, toont zich tevreden met het Nationaal Fonds voor Onderwijs (FNE) dat werd opgericht door Michel Martelly, de pasverkozen president van Haïti. Het doel van het fonds is de armste kinderen op de schoolbanken krijgen. Met een bedrag van 360 miljoen dollar, verspreid over vijf jaar, is dit het grootste fonds gericht op niet-schoolgaande kinderen.

Voor het FNE slaan de Haïtiaanse overheid, de privésector, internationale financiële instellingen en ngo's de handen in elkaar. Elke partner levert middelen door een bijdrage van \$0.05 op inkomende internationale telefoongesprekken en \$1.50 op internationale bankverrichtingen in het fonds te storten.

Irina Bokova is vol lof over de oprichting van het FNE. "President Martelly heeft van onderwijs zijn topprioriteit gemaakt. Ik ben verheugd met zijn initiatief om met het FNE niet-schoolgaande kinderen aan te spreken. Haïti heeft nood aan duurzame investeringen in het onderwijs om zo het land

herop te bouwen. Dit fonds is een voorbeeld van innovatieve financiering waarbij de overheid, de privésector, ngo's en de internationale gemeenschap samenwerken om Onderwijs voor Allen (Education for All) te realiseren", aldus de directeur-generaal van UNESCO.

Met het reeds beschikbare geld kunnen zo'n 350.000 kinderen school lopen tijdens het eerste jaar. Men verwacht dat uiteindelijk ongeveer 1,9 miljoen kinderen voordeel zullen halen uit dit initiatief.

Steun voor verkiezings- verslaggeving in Tunesië

Als onderdeel van haar inspanningen om de hervorming van de mediasector in Tunesië te ondersteunen, zal de Organisatie een reeks opleidingen aanbieden voor 94 journalisten en hoofdredacteuren van zowel de Franstalige als de Arabische pers in het land.

Tunesië effent het pad voor de democratie sinds president Ben Ali in januari 2011 uit het land verdreven is. Sindsdien kwam ook een einde aan de pers- en internetcensuur die zijn regime kenmerkte. De voorbije jaren was er nooit sprake van een transparant verkiezingsproces. Nu het land zich opmaakt voor verkiezingen om een grondwetgevende vergadering te kiezen, is het van belang dat de media ook vrij hun democratische rol kunnen vervullen. De grondwetgevende vergadering moet na de verkiezingen een nieuwe grondwet schrijven. Tunesië heeft een nieuwe grondwet nodig om eerlijke presidents- en parlementsverkiezingen te kunnen organiseren.

Bij eerdere verkiezingen kwam de stem van de oppositie nooit aan bod in de media. Om journalisten te ondersteunen bij het uitvoeren van hun taak, organiseert het UNESCO-kantoor in Rabat een reeks workshops voor mediaprofessionals. Daarbij worden onderwerpen aangesneden als het democratisch proces, de rol van media en middenveld tijdens verkiezingen, politiek pluralisme, journalistieke ethiek en vrijheid van meningsuiting.

De eerste opleidingen, tussen 14 juni en 7 juli 2011, richtten zich op medewerkers van de openbare omroep, het nieuwsagentschap Tunis Afrique Press, private kranten en de radiozender Monastir. Een tweede reeks opleidingen is afgestemd op Arabisch sprekende medewerkers van de radiozenders Kef, Gafsa, Sfax en Tataouine

Jongeren nemen De Streekkrant over

De Streekkrant van Vilvoorde-Grimbergen zag er begin mei anders uit dan gewoonlijk. Een 12-tal zesdejaars van Het Atheneum Vilvoorde, een met UNESCO geassocieerde school, kaapten immers de redactie en namen een hele dageditie voor hun rekening.

De leerlingen kregen vrij spel om de thema's en de uitwerking ervan voor hun editie te bepalen. Het resultaat biedt een reeks artikels die Vilvoorde en omgeving vanuit het standpunt van jongeren bekijkt. De spijbelpolitie, de terugkeer van het jeugdhuis The Mood, patattenkappen of het verhaal van de koeltorens geven aan wat de leerlingen in hun omgeving intrigeert.

De leerlingen brainstormden over wat ze in de uitgave wilden behandelen, organiseerden zelf de verdeling van de taken, namen interviews af, schreven de artikels en namen er foto's voor. Janna Aerts en Alyson Bex namen de leiding op zich en zijn tevreden over het resultaat. "Het was fijn zelf de inhoud te kunnen bepalen en de krant te zien groeien", zegt Alyson. "De vaste lay-out van de krant en laattijdige aanwijzingen van de redactie maakten het ons niet gemakkelijk. We hebben er dan ook veel tijd aan besteed, maar het was een leerrijke opdracht en we hebben ze tot een goed einde gebracht."

www.unescoscholen.be
www.hetatheneum.be

Forest Whitaker is UNESCO Goodwill Ambassadeur

De Amerikaanse acteur, regisseur en producent Forest Whitaker is op 21 juni 2011 op de hoofdzetel van UNESCO in Parijs aangesteld tot UNESCO Goodwill Ambassadeur voor Vrede en Verzoening.

De benoeming is een erkenning voor het artistiek en humanitair engagement van Forest Whitaker. De nieuwe projecten waaraan hij momenteel werkt, illustreren dit engagement op en top. Zo is er de film *Better Angels*, onder zijn regie met zichzelf in de hoofdrol, waarin de situatie van kindsoldaten in Oeganda aan bod komt, alsook de documentaire *Common Destiny* waarin de rol van het onderwijs onderzocht wordt met betrekking tot het opbouwen van vrede en verzoening tussen, of binnen, gemeenschappen.

Forest Whitaker werd geboren in 1961 in Texas. Hij is het best bekend voor zijn vertolking als dictator Idi Amin in de film *The Last King Of Scotland* waarvoor hij zowel een Oscar, een BAFTA als een Golden Globe kreeg.

Naast zijn werk voor film en televisie staat hij bekend als activist. Zo zet hij zich onder meer in voor Penny Lane, een organisatie die mishandelde jongeren helpt, en PETA, een organisatie die opkomt voor dierenrechten. Hij steunt ook Hope North, een internaat en opleidingscentrum in Noord-Oeganda voor ontsnapte kindsoldaten, weeskinderen en andere jonge slachtoffers van de burgeroorlog.

In oktober 2011 zal Forest Whitaker tijdens het Jeugdforum van UNESCO in Parijs een aantal documentaires voorstellen rond initiatieven ter bevordering van vrede en verzoening.

Goodwill Ambassadeurs zijn vooraanstaande figuren uit uiteenlopende sectoren die hun bekendheid inzetten om meer aandacht te vragen voor de verschillende kwesties waarvoor UNESCO zich wereldwijd inzet.

UNESCO op iTunes U

UNESCO is voortaan actief op iTunes U, een bijzonder onderdeel van de multimediawinkel iTunes waar prominente educatieve instellingen gratis audio en video aanbieden. Het is een nieuwe stap in de betrachting van de Organisatie om zoveel mogelijk jonge mensen te bereiken met waardevolle informatie betreffende onderwijs, wetenschap, cultuur en communicatie.

UNESCO stelt honderden video's, podcasts en documenten ter beschikking in drie talen (Engels, Frans en Spaans), gaande van lesmateriaal tot beleidsadviezen, lezingen, interviews en reportages, die gebruikers gratis kunnen downloaden op een computer, iPad, iPhone of iPod Touch. Het aanbod zal geregeld worden aangevuld met nieuwe informatie van UNESCO's programma's. De dienst zal ook gebruikt worden om 65 jaar van archiefmateriaal te ontsluiten.

Het zwaartepunt van het aanbod bij de lancering van UNESCO op iTunes U ligt op onderwijs voor meisjes, biosfeerreservaten, Afrika en erfgoed.

"UNESCO heeft een grote rijkdom aan informatie te delen en iTunes U is een fantastisch instrument om dit te doen," aldus Irina

Bokova, directeur-generaal van de Organisatie. "UNESCO is al langer een groot voorstander van Open Educational Resources en streeft ernaar om kennis zo breed mogelijk toegankelijk te maken. We beschouwen dit als een fundering voor het opbouwen van kennismaatschappijen – waar informatie wordt omgezet in kennis die de ganse samenleving ten goede komt, waar niemand wordt uitgesloten en ieders stem gehoord wordt."

www.unesco.org/new/itunes/

UNESCO zet de geschiedenis van Afrika online

UNESCO stelt haar baanbrekende achtdelige boekenreeks over de geschiedenis van Afrika gratis online ter beschikking. Internetgebruikers kunnen zowel de volledige als de verkorte edities van de reeks downloaden als pdf-bestand.

Toen UNESCO in 1964 het project *General History of Africa* lanceerde, kon men het succes ervan niet vermoeden. Het doel was de Afrikaanse geschiedenis uit de vergeethoek te halen. De grootste uitdaging hierbij was de geschiedenis te ontdoen van raciale en koloniale vooroordelen. Het Afrikaanse perspectief moest voorop staan.

UNESCO deed hiervoor een beroep op de meest gerenommeerde Afrikaanse en niet-Afrikaanse specialisten. Meer dan 230 historici en andere autoriteiten werkten 35 jaar lang aan dit project onder toezicht van een Internationaal Wetenschappelijk Comité. Opmerkelijk was dat tweederde van de leden van dit comité bestond uit Afrikanen.

Het resultaat was de achtdelige *Algemene geschiedenis van Afrika* (fase één van dit project). Toen het laatste deel in 1999 uitkwam, had het werk al grote invloed verworven in de academische en wetenschappelijke wereld. Vandaag wordt de *Algemene geschiedenis van Afrika* dan ook gezien als de belangrijkste bijdrage tot de Afrikaanse geschiedschrijving en kennis over dit continent.

Omwille van het maatschappelijke belang, werd de *Algemene geschiedenis van Afrika* vertaald in dertien talen waaronder het Engels, het Frans en drie Afrikaanse talen. In navolging van de reeds geleverde inspanning, lanceerde UNESCO onlangs de tweede fase van dit project onder de naam *Het pedagogisch gebruik van de Algemene geschiedenis van Afrika*.

De tweede fase van het project startte in maart 2009 en zal gedurende vier jaar lopen. Bedoeling is vooral om bij te dragen tot de hervorming van het geschiedenisonderwijs in het basis- en secundair onderwijs in Afrika en om het gebruik van de *Algemene geschiedenis van Afrika* in het hoger onderwijs te stroomlijnen.

www.unesco.org/new/en/culture/themes/dialogue/general-and-regional-histories/general-history-of-africa/

UNESCO vraagt meer hulp om het onderwijs in Zuid-Soedan op te bouwen

TEKST: MARIJKE JOOSSENS

In het onlangs onafhankelijk geworden Zuid-Soedan, doet UNESCO beroep op de internationale gemeenschap om sneller te handelen en hulp te bieden bij het ontwikkelen van het nationale onderwijssysteem.

In de hoofdstad van Zuid-Soedan, Juba, stelde UNESCO op 21 juni 2011 een paper voor over de omvang van het gebrek aan onderwijs in het land. Meer dan één miljoen van de 6 tot 12-jarige kinderen gaan niet naar school – zowat de helft van de Zuid-Soedanese kinderen. Het nieuwe land heeft het laagst geregistreerde aantal ingeschreven kinderen in het secundair onderwijs. Meisjes gaan aanzienlijk minder naar school dan jongens. Minder dan 400 van hen beëindigen het secundair onderwijs. En het analfabetisme onder vrouwen is groot: slecht 8 procent kan lezen en schrijven.

KLEINE BEVOLKING, GROTE UITDAGING

De paper *Bouwen aan een betere toekomst: Onderwijs voor een onafhankelijk Zuid-Soedan* is opgesteld door het team dat verantwoordelijk is voor het jaarlijkse *Education for All Global Monitoring Report*. Dit is een onafhankelijk team, begeleid door UNESCO. De auteurs merken op dat in een land, iets groter dan New York of Parijs, slechts vijf scholen in die steden zouden volstaan om alle Zuid-Soedanese jongeren van middelbare schoolleeftijd een plaats op de schoolbanken te geven. Voor de meisjes in het laatste jaar van het secundair onderwijs zouden een 6-tal klaslokalen volstaan.

“Het is moeilijk om de grootte van de uitdaging te overdrijven” aldus UNESCO directeur-generaal Irina Bokova. “Maar onafhankelijkheid brengt een unieke kans met zich mee om een onderwijssysteem van goede kwaliteit uit te bouwen. De Zuid-Soedanese bevolking, evenals de internationale gemeenschap, kunnen het zich niet veroorloven dat deze mogelijkheid niet gegrepen wordt.”

VOORUITGANG MOET SNELLER

Sinds de vredesakkoorden van 2005 kende Zuid-Soedan enkele buitengewone verbeteringen op het vlak van onderwijs. Het aantal schoolgaande kinderen is verdrievoudigd. Er werden

honderden klaslokalen gebouwd en er worden meer leerkrachten dan ooit aangenomen en opgeleid. Toch verloopt de opbouw van het land trager dan in andere post-conflict landen zoals Rwanda en Sierra Leone.

De paper is bijzonder kritisch voor de traagheid waarmee middelen in een ontwikkelingsfonds worden gestort. “De hulpaanvoer lijdt aan onderfinanciering, fragmentatie, zwakke coördinatie en een gebrek aan lange termijn financieringsengagementen”, zegt Kevin Watkins, directeur van het *EFA Global Monitoring Report*.

NATIONALE EN INTERNATIONALE GEMEENSCHAP MOETEN BETER DOEN

De paper roept ook de Zuid-Soedanese overheid op om haar inspanningen op te drijven. Sterkere financiële beheerssystemen en een versterkt engagement om ongelijkheid tussen regio's, groepen en gender in het land tegen te gaan, worden als prioriteiten naar voor geschoven. “Zuid-Soedan kan het zich niet veroorloven om het talent, de creativiteit en de energie van jonge meisjes verloren te laten gaan,” beklemtoont Bokova.

De UNESCO-paper beschouwt de onafhankelijkheid van het land als een unieke kans om Zuid-Soedan op een nieuwe weg naar economische groei, gezamenlijk welzijn en gemeenschappelijke veiligheid te brengen. “Onderwijs is één van de essentiële fundamenteën om menselijke ontwikkeling te stimuleren in Zuid-Soedan en het moment is nu aangebroken om die fundamenteën te leggen.” De paper roept op om een nieuw multilateraal fonds op te richten om de nationale heropbouw te stimuleren. Bovendien dringen de auteurs er op aan bij de Verenigde Naties en de bredere internationale gemeenschap om resoluter te handelen om het vredesakkoord te beschermen. ■

Zowat de helft van de Zuid-Soedanese kinderen gaat niet naar school.

Zeven nieuwe inschrijvingen op Vlaamse inventaris immaterieel erfgoed

TEKST: MARINO BULTINCK

Onder meer de Last Post in Ieper en onze beiaard- en bierbrouwcultuur kregen erkenning.

De aandacht voor immaterieel cultuur erfgoed in Vlaanderen neemt toe. Bewijs daarvan is dat de commissie immaterieel cultureel erfgoed liefst 14 nieuwe aanvragen kreeg om te worden opgenomen op de Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed. Zeven dossiers voldeden aan de criteria. Onder hen de Last Post in Ieper en onze beiaard- en bierbrouwcultuur.

“Ik ben blij te merken dat de ruime sector met de nieuwe visie voor een Vlaams beleid rond immaterieel cultureel erfgoed aan de slag is gegaan. Nog maar in december presenteerde ik mijn visienota aan de erfgoedsector,” zegt Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur. “We bouwen voort op de UNESCO-conventie uit 2003 en hechten in die lijn veel belang aan de inventarisatie van immaterieel cultureel erfgoed. Zo laten we kennis over tradities, gewoontes en gebruiken niet verloren gaan.”

“Nationale inventaris is een van de vereisten van de Conventie voor de bescherming van het immaterieel cultureel erfgoed”

De nieuwe elementen op de Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed laten zich als volgt omschrijven:

De **Zevenjaarlijkse Kroningsfeesten in Tongeren** vonden het laatst in 2009 plaats en werden door duizenden mensen bijgewoond. De Kroningsfeesten bestaan uit een processie en een historische stoet ter herinnering aan de kroning van het Mariabeeld, toegestaan in 1889 door paus Leo XIII. Het Genadebeeld dateert van 1479 en wordt in de processie meegedragen.

De **Last Post-plechtigheid** startte in 1927 met de officiële inhuldiging van de Menenpoort in Ieper. De Last Post is een muziekstuk voor bugels dat in het Britse leger werd geblazen om de dag af te sluiten. Op 1 juli 1928 startte de dagelijkse ceremonie in Ieper ter herinnering aan alle in WO I gesneuvelde soldaten van de Commonwealth. Tienduizenden buiten- en binnenlandse toeschouwers waren al getuige van deze ceremonie.

De dagelijkse herinnering aan de slachtoffers van WO I in Ieper blijft nationale en internationale aandacht trekken.

De **Hanenzetting of hanenkraaiing** is een volkssport die in Oost- en West-Vlaanderen beoefend wordt. Op zondagvoormiddag komen de liefhebbers met hun hanenbak naar de zetting waar de haan gedurende 1 uur op een rustige plaats kan kraaien. Keurders doen de ronde om te zien of de hanen goed kraaien. Voor elke goede kraai wordt een streepje op een lat gezet. De haan met de meeste kraaien wint.

Van oudsher is België bekend voor zijn grote verscheidenheid en kwaliteit aan bieren. Die uitzonderlijke **biercultuur** is te danken aan voornamelijk klimatologische en geografische kenmerken. Door het milde zeeklimaat was graanbouw voldoende aanwezig en er werd voornamelijk in huiselijke kring gebrouwen. In de Middeleeuwen ging het bierbrouwen over naar de gilden in de steden en naar de abdijen op het platteland. Waterkwaliteit, omgeving, microklimaat en variaties in grondstoffen bepaalden de kwaliteit en smaken van de toenmalige brouwsels. De industriële revolutie gooide het bierlandschap grondig door elkaar. Industriële brouwerijen ontstonden maar er is een uitgebreide variatie aan bieren gebleven. Kleine ambachtelijke brouwerijen van streekbieren worden talrijker en zijn een goed exportproduct naar o.m. de VS.

“Dan mocht de beiaard spelen...” zong Peter Benoît in 1877. De **beiaardkunst** is als muzikale traditie diepgeworteld in Vlaanderen. Ze is 500 jaar geleden ontstaan toen men begon te musiceren op torenklokken door middel van stokkenklavieren. De oudste vermelding dateert van 1510. In de 17de eeuw was de beiaardcultuur op haar hoogtepunt in de Lage Landen. Vlaamse beiaardiers blijven befaamd tot ver over de grenzen. ▶

Ons rijke bierlandschap wordt ver buiten de landsgrenzen gesmaakt.

Het vervaardigen van **kantwerk** heeft als kunstambacht in Vlaanderen een eeuwenlange evolutie doorgemaakt. Vanaf de 16de eeuw verspreidde de kantproductie en de kennis ervan zich vanuit Vlaanderen over Europa en de wereld. In de 17de eeuw sprak men hoofdzakelijk over 'Vlaanderse' kant. Vanaf de 18de eeuw ontstond een toenemende specialisatie met de opkomst van diverse kantgenres. De types werden genoemd naar de stad waar ze het meest geproduceerd werden. Intussen worden ook minder klassieke patronen gebruikt en worden zelfs echte kunstwerken gemaakt met een eigentijds karakter. Tot op vandaag beoefenen veel Vlamingen dit kunstambacht, in vereniging en individueel.

De 25-jaarlijkse **ommegang van de Hegge** in Poederlee (Lille) gaat terug op een legende over de diefstal van een kelk en ciborie met gewijde hosties. Eerst bleken de hosties onvindbaar, tot ze plots na zeven dagen en zeven nachten voor een konijnenhol lagen. Het wonder was geboren. Sinds de 18de eeuw vonden speciale vieringen plaats. In 2012 is het de 600ste verjaardag van het Heggewonder. De jongste keer, in 1987, beeldden 936 deelnemers de historie van de Hegge uit voor bijna 20.000 toeschouwers. De Heggekapel en het verhaal van de Hegge inspireren nog altijd schilders en toneelauteurs.

De *UNESCO-conventie voor de bescherming van immaterieel cultureel erfgoed* is in oktober 2003 aangenomen door de Algemene Conferentie van UNESCO. Het verdrag is sinds april 2006 van kracht en is inmiddels door 136 landen geratificeerd. De conventie richt zich op het vrijwaren van orale tradities en expressies (inclusief talen als uitdragers van immaterieel cultureel erfgoed), podiumkunsten, sociale gebruiken, rituelen en festiviteiten, kennis en gebruiken met betrekking tot de natuur en het universum, en de knowhow die voortkomt uit traditionele ambachten. Landen die toetreden tot het verdrag, verbinden zich ertoe om een nationale inventaris van immaterieel cultureel erfgoed aan te leggen. ■

De visienota die het beleid voor immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen voorstelt, is beschikbaar op: www.faronet.be/files/bijlagen/e-documenten/2010_4_visienota.pdf

Paniek zaaien zet geen zoden aan de dijk

TEKST: DAGMAR DEWULF

Nieuwe publicatie van UNESCO over de relatie tussen migratie en klimaatverandering plaatst het debat over een van de grootste uitdagingen van onze tijd in het juiste perspectief.

Hoewel doemscenario's over een vloedgolf aan klimaatvluchtelingen ongegrond zijn en averechts werken, blijkt dat klimaatverandering in toenemende mate een belangrijke factor voor migratie wordt. Dit is de eindconclusie van een eerste gezaghebbende studie over de relatie tussen klimaatverandering en migratie, gepubliceerd door UNESCO en Cambridge University Press.

De studie *Migration and Climate Change* brengt 26 experten samen, elk een autoriteit in hun domein zoals antropologie, demografie, economie, geografie, klimatologie en recht. Aan de hand van een aantal casestudies uit Bangladesh, Brazilië, Nepal en de eilanden uit de Stille Oceaan analyseren de wetenschappers de vaak verontrustende statistische gegevens. De auteurs willen hiermee een aantal mythes doorprikken over een van de meest besproken maar minst begrepen aspecten van de klimaatverandering.

VITALE BIJDRAGE TOT EEN GROOT DEBAT

UNESCO directeur-generaal Irina Bokova hecht veel belang aan deze problematiek. Sinds 1 juli 2011 is ze voorzitter van de Global Migration Group, een samenwerking tussen 16 intergouvernementele organisaties actief op het domein van internationale migratie. "Deze nieuwe publicatie is een belangrijke bijdrage aan een van de grootste debatten van onze tijd. We lezen allemaal de schrikwekkende krantenkoppen die ons waarschuwen voor de tientallen miljoenen mensen die zullen verhuizen tengevolge van klimaatverandering. Dit boek gaat op zoek naar de bewijzen voor deze stelling en toont ons wat er op het spel staat, zeker op het vlak van de mensenrechten. De auteurs geven een aantal waardevolle richtlijnen mee voor lokale, nationale en internationale beleidsmakers," aldus Bokova.

EEN PROBLEEM MET VELE OORZAKEN

In de studie wordt benadrukt dat, hoewel het belang ervan stijgt, klimaatverandering slechts één van de factoren is die mensen er toe drijft hun huis of land te verlaten. Het negeren van de andere oorzaken is de reden waarom het publieke en politieke debat vervormd en gepolariseerd is. "De doemscenario's van milieubeschermers hebben waarschijnlijk meer bijgedragen aan het brandmerken van migranten en vluchtelingen en het rechtvaardigen van repressieve maatregelen door de overheid, dan aan het milieubewustzijn zelf." Dit besluit Stephen Castles, medeauteur van de studie en codirecteur van het International Migration Institute van de universiteit van Oxford. Toch erkennen de auteurs dat tropische cyclonen, zware regenval en overstromingen, droogte en woestijnvorming en de stijging van de zeespiegel in aanzienlijke mate migratie beïnvloeden. Maar de 26 experten benadrukken dat naast meer onderzoek ook actie in het veld, op alle niveaus, belangrijk is.

Klimaatverandering speelt een belangrijke rol bij migratie maar het probleem kan niet tot één oorzaak worden verengd.

“Het verspreiden van doemscenario's doet meer kwaad dan goed voor het milieubewustzijn”

EEN DUIDELIJKE BOODSCHAP

Volgens de auteurs betekent de gebrekkige vooruitgang in internationale onderhandelingen dat "het te laat zal zijn voor strategieën om onomkeerbare veranderingen in klimaat af te remmen of te voorkomen." Bovendien moeten de grootste vervuilers dringend "wereldwijd samenwerken om de aanpassing aan de klimaatverandering financieel, wetenschappelijk en logistiek te ondersteunen." In de studie worden daarom een aantal voorstellen gedaan. Naast economische diversifiëring pleit men ook voor een andere aanpak van de overheid rond grensoverschrijdende en platteland-stadsmigratie: van beperking en bestraffing naar hulp aan hen die in veilige en menswaardige omstandigheden willen leven. Verder is ook samenwerking op alle niveau's en tussen verschillende partijen noodzakelijk wil men de echte uitdagingen begrijpen en oplossingen vinden. ■

Migration and Climate Change is te bestellen op http://publishing.unesco.org/details.aspx?Code_Livre=4839

Meer info over de Global Migration Group: www.globalmigrationgroup.org

40 jaar werken aan duurzame ontwikkeling

TEKST: MARINO BULTINCK

Lang voor het begrip duurzame ontwikkeling alomtegenwoordig was, voerde het Mens en Biosfeerprogramma van UNESCO al praktijkonderzoek naar het met elkaar verzoenen van milieubehoud en socio-economische belangen.

Het Mens en Biosfeerprogramma (MAB) van UNESCO viert dit jaar zijn veertigste verjaardag. De internationale raad die het MAB-programma coördineert, kwam van 28 juni tot 1 juli 2011 samen in Dresden (Duitsland). Tijdens de bijeenkomst traden 18 nieuwe sites toe tot het wereldwijd netwerk van biosfeerreservaten dat nu 580 beschermde gebieden in 114 landen telt.

BIOSFEERRESERVATEN BLIJVEN RELEVANT

Dat het concept van biosfeerreservaten levendiger dan ooit blijft, blijkt uit het feit dat landen als Litouwen, Malediven, Saint Kitts en Nevis, en Togo dit jaar tot het netwerk toetraden met nieuwe biosfeerreservaten. Australië besliste weliswaar om het eiland Macquarie terug te trekken omdat het onbewoond is. Menselijke aanwezigheid is sinds 1995 een van de criteria waaraan een biosfeerreservaat moet voldoen.

Biosfeerreservaten vormen de kern van het MAB-programma. Het is de bedoeling dat ze oplossingen aanreiken voor essentiële vragen die de wereld in hun greep houden: hoe kunnen we de verscheidenheid van planten, dieren en micro-organismen behouden waaruit onze "levensbiosfeer" bestaat, dus gezonde en natuurlijke ecosystemen in stand houden en tegelijk tegemoet komen aan de materiële behoeften en verlangens van een steeds grotere wereldbevolking? Hoe kunnen we het behoud van de biologische grondstoffen met een duurzaam gebruik ervan verzoenen?

WERK VAN LANGE ADEM

De huidige tendensen inzake de groei en spreiding van de bevolking, de toenemende vraag naar energie en natuurlijke grondstoffen, de mondialisering van de economie en de effecten van de gewijzigde handelspraktijken op landelijke gebieden, de uitholling van de culturele identiteit, de centralisering van en de moeilijke toegang tot relevante informatie en de ongelijke verspreiding van de technologische innovaties zijn allemaal factoren

Parkwachter in het biosfeerreservaat van Mujib (Jordanië).

die een ontnuchterend beeld scheppen voor de ontwikkelingsvooruitzichten en de perspectieven voor de milieubescherming in de komende jaren.

“Het Mens en Biosfeerprogramma draagt de kiem van het begrip duurzame ontwikkeling in zich”

Geen enkel land kan dergelijke problemen alleen aanpakken. De UNESCO-Conferentie inzake het Behoud en het Rationele Gebruik van de Grondstoffen van de Biosfeer in 1968 was de eerste belangrijke intergouvernementele bijeenkomst die zich over deze problematiek boog. Ze lag aan de oorsprong van de opstarting van het MAB-programma bij UNESCO. Het concept biosfeerreservaat werd al snel een

Kraanvogels in biosfeerreservaat van Zuvintas (Litouwen).

Wat is een biosfeerreservaat?

Biosfeerreservaten zijn ecosystemen gelegen aan de kust of in het binnenland die internationaal erkend zijn in het kader van het Mens en Biosfeerprogramma (MAB) van UNESCO. Samen vormen ze een wereldwijd netwerk. Ze worden voorgedragen door nationale regeringen en moeten aan een aantal minimumcriteria voldoen en aan zekere minimumvoorwaarden beantwoorden om in het wereldwijd netwerk te worden opgenomen. Elk biosfeerreservaat moet drie complementaire basisfuncties die elkaar versterken, vervullen:

Natuurbehoud: bijdragen tot het behoud van landschappen, ecosystemen, soorten en genetische diversiteit.

Ontwikkeling: een economische ontwikkeling bevorderen die zowel op ecologisch als socio-cultureel gebied duurzaam is.

Ondersteuning: onderzoek, toezicht, vorming en uitwisseling van informatie in verband met globale problemen inzake natuurbehoud en duurzame ontwikkeling op lokaal, regionaal en wereldvlak verzekeren.

sleutelement voor de verwezenlijking van de doelstellingen van het MAB-programma dat een evenwicht tussen schijnbaar tegengestelde belangen beoogt: het behoud van de biodiversiteit, de bevordering van de economische en sociale ontwikkeling en de instandhouding van de culturele waarden. De biosfeerreservaten werden opgevat als sites waar deze doelstellingen moesten worden uitgetest, verfijnd, aangetoond en verwezenlijkt. De naam "biosfeerreservaat" werd in de vroege jaren 1970 gekozen om deze bijzondere, experimentele sites in het MAB-programma aan te duiden.

HET MONDIAAL BEWUSTZIJN GROEIT

In 1992 stond de relatie tussen leefmilieu en menselijke ontwikkeling centraal op de internationale agenda met de organisatie van de Conferentie van de Verenigde Naties inzake Milieu en Ontwikkeling in Rio de Janeiro (Brazilië). Het programma Agenda 21 en de Conventies inzake biologische diversiteit, klimaatverandering en woestijnvorming werden goedgekeurd om de weg vrij te maken naar wat we vandaag aanduiden met de term duurzame ontwikkeling. Dit omvat de bescherming van het leefmilieu, het gebruik van de opbrengsten van de natuur zonder uitputting van het natuurlijk kapitaal, de verzekering van een grotere sociale rechtvaardigheid, het respect voor de landelijke gemeenschappen en hun in de loop der tijd opgebouwde kennis. De internationale gemeenschap heeft concrete voorbeelden nodig die de ideeën van de Conferentie van Rio in de praktijk toepassen. Dergelijke voorbeelden kunnen alleen werken als ze rekening houden met de sociale, culturele, spirituele en economische behoeften van de maatschappij en gebaseerd zijn op degelijk onderbouwde wetenschappelijke grondslagen.

In 1995 heeft de Internationale Conferentie over de Biosfeerreservaten in Sevilla (Spanje) bevestigd dat biosfeerreservaten dergelijke voorbeelden bieden. Bijgevolg is voor biosfeerreservaten op wereldvlak een nieuwe rol weggelegd die vijf jaar later tijdens een conferentie in Pamplona werd bevestigd en verfijnd. Ze moeten niet alleen de

Biosfeerreservaten hebben ook toeristische aantrekkingskracht.

bevolking die in en rond die reservaten woont en werkt de mogelijkheid bieden om een evenwichtige relatie uit te bouwen met het natuurlijk milieu, maar tegelijk methoden onderzoeken om op duurzame wijze tegemoet te komen aan de essentiële behoeften van de maatschappij en zodoende onder meer bijdragen tot de voorspelling en het beperken van de schadelijke gevolgen van klimaatverandering. ■

Meer over het MAB-programma en een voorstelling van alle biosfeerreservaten is te vinden op:
www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/man-and-biosphere-programme/

UNESCO@vlaanderen: Werelderfgoed

Dat 'UNESCO' voor veel mensen synoniem is met 'werelderfgoed' hoeft niet te verwonderen. De bescherming van bijzonder cultureel erfgoed en van opmerkelijke natuurgebieden is reeds vele jaren het meest zichtbare onderdeel van de uitgebreide werking van UNESCO. Bovendien blijft de populariteit ervan toenemen en geen enkele verwezenlijking van UNESCO haalt gemakkelijker het nieuws dan een inschrijving op de Werelderfgoedlijst.

Op het eerste zicht lijkt het succes van de Werelderfgoedconventie een zegen maar ook deze medaille heeft een keerzijde. Het toegenomen economisch belang van een erkenning als werelderfgoed zorgt voor politieke druk op de onafhankelijke organen die de Werelderfgoedconventie in de praktijk brengen en de aantrekkingskracht voor toeristen van werelderfgoedsites brengt soms de bescherming ervan in gevaar. Het zijn enkele van de uitdagingen die reflectie verdienen aan de vooravond van de veertigste verjaardag van de Werelderfgoedconventie.

De uitdagingen waar de Werelderfgoedconventie voor staat, hoeven er ons niet van te weerhouden om terecht trots te zijn op het werelderfgoed dat Vlaanderen rijk is. Met de inschrijving van de begijnhoven en de belforten op de Werelderfgoedlijst namen we mee het voortouw om erfgoed ruimer, en niet enkel gebonden aan één plaats of monument, te beschouwen. Een brede erfgoedbenadering lag ook aan de basis van de erkenning van het complex woning-ateliers-museum Plantin-Moretus in Antwerpen terwijl de Brugse binnenstad niet mocht ontbreken op de Werelderfgoedlijst die zo vele historische steden telt.

De populariteit van werelderfgoed zorgt er ook voor dat de term niet altijd in de juiste context gebruikt wordt. Zo spreekt men bij een UNESCO-erkenning van bijvoorbeeld immaterieel cultureel erfgoed of documentair erfgoed al gauw over werelderfgoed terwijl dit strikt genomen fout is vanwege eigenlijk niets met de Werelderfgoedconventie te maken. In een volgend deel van onze redactionele reeks UNESCO@vlaanderen komen dergelijke andere door UNESCO erkende erfgoedvormen in Vlaanderen aan bod.

Gemeenschappelijke bescherming van natuur en cultuur

TEKST: GUY DEBONNET *

In de aanloop naar de veertigste verjaardag van de Werelderfgoedconventie, staan we stil bij het ontstaan en de ontwikkeling van dit baanbrekende verdrag en blikken we vooruit naar de voornaamste uitdagingen voor de toekomst.

Aan het ontstaan van de Werelderfgoedconventie liggen twee scharniërmomenten. In 1959 organiseerde UNESCO een internationale campagne om de tempels van Abu Simbel in Egypte te redden. De tempel werd door overstroming bedreigd als gevolg van de bouw van de Aswandam. Dankzij de UNESCO-campagne kon hij steen per steen worden afgebroken en op een hoger gelegen locatie heropgebouwd. De internationale campagne leidde tot een groeiend bewustzijn bij de lidstaten van UNESCO dat de tempels van Abu Simbel en andere beroemde monumenten een gemeenschappelijk erfgoed waren en dat de bescherming ervan een gedeelde verantwoordelijkheid was. Daarnaast werd in 1965 op een internationale conferentie, georganiseerd door het Witte Huis, de idee geopperd om een 'Werelderfgoed Trust' op te richten om de belangrijkste natuurgebieden en landschappen te beschermen. De Internationale Unie voor de Bescherming van de Natuur (IUCN) werkte dit idee uit tot een voorstel voor de eerste Wereldmilieutop van Stockholm in 1972. Uiteindelijk werd beslist beide ideeën te combineren in één wettelijk instrument, de *Conventie betreffende de bescherming van het cultureel en natuurlijk werelderfgoed* (gemeenzaam Werelderfgoedconventie genoemd), goedgekeurd op 16 November 1972 door de Algemene Conferentie van UNESCO. Dat de Conventie zowel cultuurmonumenten als natuurgebieden in één instrument onder het begrip erfgoed heeft samengebracht blijft een uniek gegeven. Latere conventies voor de bescherming van natuur, zoals de *Conventie over biologische diversiteit*, in 1993 op de Wereldmilieutop in Rio de Janeiro aangenomen, vertrekken van een eerder utilitaire benadering van natuur, terwijl de erfgoedbenadering juist onderstreept dat natuur een intrinsieke culturele waarde heeft voor de mensheid.

DE WERELDERFGOEDCONVENTIE IN DE PRAKTIJK

Het belangrijkste instrument van de Conventie is de Werelderfgoedlijst, een lijst van erfgoedsites die op wereldvlak een bijzondere waarde hebben (de zogenaamde *Outstanding Universal Value*). Daarnaast voorziet de Conventie ook in een Lijst van het Bedreigd Werelderfgoed, sites in de problemen door verval of andere factoren, en een Werelderfgoedfonds, waaruit restauratieprojecten kunnen gefinancierd worden. Zowel beide lijsten als het fonds worden beheerd door het Werelderfgoedcomité, experts uit 21 landen die verkozen worden door de Algemene Vergadering van de Conventie die eens om de twee jaar plaatsvindt in de marge van de Algemene Conferentie van de lidstaten van UNESCO.

De internationale campagne om de tempels van Abu Simbel in Egypte te redden, leidde tot een groeiend bewustzijn over het belang om bijzonder erfgoed beter te beschermen.

De Conventie trad in voege in 1975, nadat ze door 20 landen werd geratificeerd. Ondertussen zijn er 187 lidstaten, een bijna universeel lidmaatschap. Het Werelderfgoedcomité schreef de eerste sites in op de Werelderfgoedlijst in 1978. Daaronder onder meer de Galapagoseilanden in Ecuador, het Yellowstone Nationaal Park in de Verenigde Staten, de Kathedraal van Aken in Duitsland en de monolithische rotskerken van Lalibela in Ethiopië. Ondertussen telt de Lijst 936 sites (725 culturele sites, 183 natuursites en 28 sites opgenomen voor zowel hun culturele als hun natuurwaarden) uit 153 landen.

STRIKTE CRITERIA VAN TOEPASSING

De kracht van de Conventie ligt in de strikte criteria om in de lijst te worden opgenomen: niet alleen moet een voorgestelde site een unieke waarde hebben opgemeten aan 10 welbepaalde criteria van de Conventie, maar tegelijk moet ook haar integriteit, en voor culturele sites de authenticiteit, worden aangetoond. De integriteit ►

is een maat voor de volledigheid en intactheid van de site. Zo moet een natuurgebied dat voor zijn uitzonderlijk biodiversiteit wordt voorgesteld, het volledig spectrum van de soorten van het ecosysteem bestrijken maar ook voldoende groot zijn om de leefbaarheid van de populaties te garanderen. Authenticiteit verwijst naar de echtheid van de sites. Reconstructies van monumenten of archeologische sites kunnen bijvoorbeeld niet in aanmerking komen. Bovendien moeten voldoende wettelijke bescherming en een goed afgestemd beheer ervoor zorgen dat de unieke waarde, integriteit en authenticiteit ook behouden blijven.

Eens op de lijst blijft het Werelderfgoedcentrum van UNESCO in nauwe samenwerking met de statutaire adviesorganen (IUCN voor de natuursites, ICOMOS en ICCROM voor de cultuursites) de ingeschreven sites verder opvolgen. Dit betekent dat het Werelderfgoedcentrum jaarlijks aan het Werelderfgoedcomité rapporteert over de toestand van de ingeschreven sites. Voor probleemsites maken experts van het Comité aanbevelingen voor de lidstaten over de aanpak van deze problemen. Lidstaten worden vervolgens verzocht om over de omzetting van deze aanbevelingen te rapporteren. Indien het Comité van oordeel is dat de uitzonderlijke waarde van een site bedreigd is, kan deze op de Lijst van het Bedreigd Werelderfgoed worden geplaatst. Uiteindelijk kan een site ook van de lijst geschrapt worden, indien het Comité van oordeel is dat de waarde, integriteit of authenticiteit verloren gingen. Tot nu toe gebeurde dit slechts voortwee sites: het Reservaat voor de Arabische Oryx (een zeldzame woestijnantilope) in Oman, als gevolg van het besluit van de Omanese regering om een groot deel van het gebied voor olie-exploratie open te stellen, en het cultuurlandschap van Dresden, nadat een brug dwars door de site werd gebouwd waardoor het unieke karakter van de site verloren ging.

Gelukkig nemen de lidstaten de aanbevelingen van het Comité meestal ter harte. De Conventie kon daardoor al een aantal opmerkelijke successen boeken. Zo werden de tempels Angkor in Cambodja, een van de belangrijkste archeologische sites in Zuidoost-Azië, grondig

gerestaureerd na inschrijving op de rode lijst. Ook besliste de Russische regering na druk van het Werelderfgoedcomité om het tracé van een geplande oliepijplijn te wijzigen, zodat ze het Baikalmeer niet zou doorkruisen.

NAAR EEN MEER EVENWICHTIGE, REPRESENTATIEVE EN GELOOFWAARDIGE WERELDERFgoedLIJST

Een snelle lezing van de Werelderfgoedlijst laat een duidelijke concentratie van sites in Europa zien. Maar er zijn ook veel meer cultuursites dan natuurgebieden in de lijst opgenomen. Uit een analyse in 1994 bleken bovendien bepaalde types erfgoed uiterst sterk vertegenwoordigd (zoals historische steden), terwijl andere types erfgoed, zoals industrieel erfgoed, nauwelijks aan bod kwamen.

Om aan dit probleem te verhelpen, lanceerde het Comité in 1994 de *Globale strategie voor een evenwichtige, representatieve en geloofwaardige lijst*. Daarmee wou het Comité in de eerste plaats de definitie van erfgoed uitbreiden, om beter het hele palet van cultureel en natuurlijk erfgoed ►

van de wereld te weerspiegelen. UNESCO-lidstaten werden aangemoedigd om de Conventie te ratificeren, een inventaris van hun erfgoedsites te maken die aan de criteria van de Conventie voldeden en nieuwe categorieën van erfgoed te onderzoeken.

De Globale Strategie heeft zeker tot een diversificatie van de lijst geleid. Verschillende nieuwe lidstaten ratificeerden de Conventie (onder andere België dat de Conventie slechts in 1996 ratificeerde) waardoor de Conventie een echt universeel instrument geworden is. Nieuwe typologieën van erfgoed vonden hun weg naar de lijst, zoals cultuurlandschappen, industrieel erfgoed of moderne architectuur. Er werden ook vele nieuwe sites buiten Europa ingeschreven en vooral een aantal landen zoals China, India of Mexico slaagden erin een groot aantal sites erkend te krijgen. Toch is ook vandaag de Lijst geografisch nog sterk gedomineerd door Europa in vergelijking met bijvoorbeeld Afrika.

“Het succes van de Werelderfgoedconventie maakt het moeilijker om haar intentie te verwezenlijken”

UITDAGINGEN VOOR DE TOEKOMST

In 2012 viert de Conventie haar veertigjarig bestaan. Waarschijnlijk zal de Werelderfgoedlijst tegen dan bijna 1000 sites tellen. De uitbreiding van de lijst is enerzijds een graadmeter voor de populariteit van de Conventie. Maar ondergraaft deze steeds groeiende lijst niet het concept op zich? De ‘*founding Fathers*’ zagen de Conventie als een instrument om ervoor te zorgen dat een beperkte groep van natuur- en cultuurmonumenten, ‘*the best of the best*’, deze uitzonderlijke internationale bescherming zouden genieten. Een selecte en exclusieve lijst verleent de Conventie legitimiteit. Hoe groot kan de lijst worden zonder dat ze haar exclusiviteit en selectiviteit verliest?

Met de toenemende populariteit van de Conventie is ook haar economisch belang toegenomen. Vandaag is het Werelderfgoedlabel een economische troef geworden, die vooral op het vlak van toerisme wordt uitgespeeld. Veel nieuw erkende sites zien hun bezoekersaantallen vervelvoudigen en het Werelderfgoedlabel is dan ook een belangrijk element in de toeristische marketing van sites geworden. Het groeiend economisch belang van het label heeft ook het aantal kandidaten voor de Lijst doen toenemen. Doordat het Comité duidelijke quota heeft opgelegd voor het aantal voorgestelde dossiers – maximum twee per jaar per lidstaat – neemt het politiek getouwtrek toe om

een dossier te mogen indienen. Sommige landen hebben daarom regionale of provinciale beurtrollen ingevoerd voor het indienen van kandidaturen. In andere landen wordt de beslissing over welk dossier zal worden voorgesteld ondertussen op het hoogste politiek niveau genomen, regelingen die moeilijk met de Globale Strategie lijken te rijmen.

POPULARITEIT OVERSCHADUWT OBJECTIEF VAN DE CONVENTIE

Ook de politieke druk op het Werelderfgoedcomité om de kandidaturen gunstig te beoordelen wordt steeds groter. De toenemende aandacht voor de nieuwe sites dreigt bovendien afbreuk te doen aan de beschermingsdoelstellingen van de Conventie. Lidstaten besteden enorm veel energie aan het voorbereiden van de dossiers voor nieuwe kandidaturen, maar leggen niet altijd dezelfde ijver aan de dag om de aanbevelingen rond de nodige beschermingsmaatregelen door te voeren. De toenemende populariteit van de Conventie dreigt in sommige gevallen zelfs een bedreiging voor het erfgoed zelf te vormen, als gevolg van een buitensporige aangroei van toerisme in de soms zeer fragiele sites.

De constante uitbreiding van de lijst dreigt de Conventie ook financieel in de problemen te brengen. Het Werelderfgoedfonds wordt gespijsd met de bijdragen van de lidstaten. Doordat het aantal lidstaten nauwelijks nog kan toenemen, zullen ook de financiële middelen van het Fonds nauwelijks nog toenemen. Het Fonds kan daardoor al lang niet meer zijn oorspronkelijke rol van het financieren van beschermingsactiviteiten in de sites vervullen. De activiteiten van het Werelderfgoedcentrum zijn daarom in toenemende mate afhankelijk van extra financiering. Ook Vlaanderen stelt ondertussen via zijn Trustfund bij UNESCO extra middelen voor projecten ter beschikking. Door de toename van het aantal sites wordt het ook steeds moeilijker voor het Werelderfgoedcentrum en de adviesorganen om een correcte monitoring van de bescherming te garanderen.

TOEKOMST VERZEKEREN

De lidstaten moeten de veertigste verjaardag van de Conventie aangrijpen als een kans om de werking van de Conventie onder de loep te nemen en de nodige maatregelen te treffen. Het is duidelijk dat ingrijpende hervormingen nodig zullen zijn om de geloofwaardigheid van de Conventie te verzekeren en ervoor te zorgen dat ze haar rol als een van de meest succesvolle internationale instrumenten voor de bescherming van natuurlijk en cultureel erfgoed kan blijven vervullen. ■

* De auteur staat aan het hoofd van de Special Projects Unit van het UNESCO Werelderfgoedcentrum.

De Werelderfgoedconventie onderstreept dat natuur een intrinsieke culturele waarde heeft voor de mensheid.

Vlaamse begijnhoven

TEKST: SUZANNE VAN AERSCHOT - VAN HAEVERBEECK *

Sinds 1998 behoren Vlaamse begijnhoven tot het UNESCO-werelderfgoed. Ze onderscheiden zich niet enkel door hun materiële karakteristieken maar evenzeer omwille van een aantal immateriële factoren.

België, waar onroerend erfgoed gewestmaterie is, ratificeert pas in 1996 de Werelderfgoedconventie van 1972. De drie bevoegde gewesten dienen op basis van onderling overleg in 1997 samen de noodzakelijke indicatieve lijst in bij UNESCO: een overzicht van sites die zouden kunnen worden genomineerd voor inschrijving op de Werelderfgoedlijst. In juni van datzelfde jaar legt België als lidstaat drie inschrijvingsdossiers neer – ze sluiten aan bij de sinds 1994 geïntroduceerde *Globale strategie voor een evenwichtige, representatieve en geloofwaardige lijst*. Wallonië nomineert de Scheepsliften van de Canal du Centre, Brussel de Grote Markt en Vlaanderen de Begijnhoven. Het industriële, het burgerlijke en het sociaal-religieuze erfgoed weerspiegelen verschillende, representatieve aspecten van erfgoed dat de lokale, regionale en nationale context overstijgt.

Vlaamse begijnhoven zijn, samen met de andere twee voorstellen, als cultureel erfgoed op 2 december 1998 opgenomen in de Werelderfgoedlijst. Hun internationaal erkende Uitzonderlijke Universele Waarde steunt op drie van de zes vooropgestelde criteria (ii, iii en iv) die zowel hun materiële als immateriële waarden onderkennen.¹ Specifieke nederzettingspatronen en gedifferentieerde architectuur getuigen van hun aanwezigheid in de Lage Landen, de enige contreien waar ze sinds de Middeleeuwen als sociaal-religieuze en eigenzinnige vrouwengemeenschappen in Europa tot volle bloei zijn gekomen en er zeven eeuwen lang traditiegetrouw stand hebben gehouden. Tot de vereisten horen eveneens een wettelijke of traditionele bescherming, integriteit van het geheel en authenticiteit – ook in evolutieve zin – van de bepalende bestanddelen.

NIEUWE BESTEMMING BEÏNVLOEDT KARAKTERISTIEKEN

Van de talrijke vroegere begijnhoven, waarvan er een aantal sneuvelden tijdens het Franse Bewind en later onder meer tijdens de Eerste Wereldoorlog in West-Vlaanderen, zijn er vandaag in Vlaanderen slechts 26 begijnhoven overgebleven. Ze zijn allemaal wettelijk beschermd. In een aantal hoven zorgde de continuïteit van de bewoning, ook na het Ancien Régime en het geleidelijk uitdoven van de begijnenbeweging, mee voor hun behoud. Als “kleine stad in de stad” bleven ze gevrijwaard van de doorgedreven commercie die 16de- en 17de eeuwse huizen in historische centra heeft verstoord.

¹ zie <http://whc.unesco.org/en/list/855>

Het criterium (ii) wijst op de specifieke stedenbouwkundige aspecten die aansluiten bij de stedelijke en de landelijke nederzettingen samen met de typische architectuur die de religieuze en de traditionele vormgeving in de toenmalige Lage Landen verenigt.

Het criterium (iii) onderkent de uitzonderlijke waarde van de begijnhoven als unieke getuigen van de culturele traditie die vanaf de middeleeuwen is opgebouwd in Noordwest Europa door onafhankelijke religieuze vrouwen.

Het criterium (iv) stipt het uitzonderlijk karakter aan van het architecturaal ensemble dat verband houdt met een typische beweging van middeleeuwse oorsprong die seculiere en semi-gemeenschappelijke religieuze beleving verenigt.

Vanaf het Frans Bewind, zijn het voornamelijk de voorlopers van de huidige OCMW's die in het bezit komen van de begijnhoven en ze voortaan beheren. Talrijke minder gegoede families vinden er een onderkomen naast een gestaag afnemend aantal van teruggekomen begijnen en hun navolgers. Als eengezinswoningen worden ze vaak hier en daar aangepast. ‘Overbevolking’ leidt tot het ‘verkavelen’ van binnenruimten, doch veelal met behoud van de structuur en bepalende elementen zoals al dan niet ingemetselde schouwen, trappen, muurkasten... Slordige aanbouwsels en bijgebouwtjes slopen verder ook de tuinen op. Bij gebrek aan passend onderhoud, inzet en financiële middelen verloedert zowel de gebouwde als de niet-gebouwde omgeving. Vanaf de jaren 1960 is met de restauratie/renovatie van het Leuvense Groot Begijnhof, door het tot slopen geneigde OCMW verkocht aan de Universiteit en ingericht als residentiële campus, een herwaarderingsproces ontstaan waarvan de nog aan de gang zijnde restauraties getuigen.

NIET ALLE BEGIJNHOVEN VOLDOEN AAN DE WERELDERFGOEDCRITERIA

Onderzoek en grondige evaluatie tonen aan dat er slechts 13 begijnhoven beantwoorden aan de gestelde vereisten om in aanmerking te komen voor een erkenning als werelderfgoed. In de provincie Antwerpen gaat het om *Hoogstraten, Lier, Mechelen Groot Begijnhof, Turnhout*; in Limburg om *Sint-Truiden, Tongeren*; in Oost-Vlaanderen om *Dendermonde, Gent Klein Begijnhof, Sint-Amandsberg*; in Vlaams-Brabant om *Diest, Leuven Groot Begijnhof*; en in West-Vlaanderen om *Brugge en Kortrijk*. Doorslaggevend voor de selectie zijn de behouden ligging, de herkenbaar- en geslotenheid en uiteraard de typologie – pleinbegijnhof, stratenbegijnhof of gemengd type. Even belangrijk zijn hun bewaarde hoofdcomponenten als poort(en), kerk en/of kapel(len), infirmerie met eventuele aanhorigheden of hoeve, groothuis of huis van Grootjuffrouw, convent(en), begijnenhuizen... Hun verscheiden streekeigen architectuur wordt gekenmerkt door hun geografische spreiding, de beschikbare regionale en lokale bouwmaterialen en -vormen en de toenmalige, gewone levenswijze. ►

Van de andere dertien hoven zijn sommige slechts gedeeltelijk bewaard, zoals bijvoorbeeld het Leuvense en Mechelse *Klein Begijnhof*, andere zijn verminkt door nieuwe aanleg of ontmanteling en aansluitende opname in het stedelijke weefsel, zoals bijvoorbeeld dat in *Aarschot* of het *Gentse Groot Begijnhof*. In Brussel en Wallonië is er van de weinige overblijvende begijnhoven geen enkel voldoende bewaard, wat ook geldt voor Frans-Vlaanderen.² Alleen de Nederlandse begijnhoven van Amsterdam en Breda hadden kunnen opgenomen worden in een grensoverschrijdende seriële inschrijving. Dit voorstel paste toen evenwel niet in het thema, *Land en Water*, van de systematisch opgestelde en af te werken indicatieve lijst van ons buurland.

HERNIEUWDE BELANGSTELLING VOOR BEGIJNHOVEN

De geestdrift waarmee de media berichtten over de opname van Vlaamse begijnhoven in de Werelderfgoedlijst wekte enthousiasme en trots op bij de bevolking, plaatselijke beheerders, lokale en regionale overheden. De vergelijking met ander prestigieus werelderfgoed zoals de piramiden van Egypte, de Chinese Muur en de Galapagoseilanden spreekt immers tot de verbeelding.

In binnen- en buitenland is de belangstelling aangewakkerd, niet alleen voor de begijnhoven zelf maar evenzeer voor de nog steeds “intrigerende” begijnenbeweging; materiële en immateriële aspecten komen hiermee aan bod.

De nu als bijzonder ervaren nederzettingenvormen en de vanzelfsprekende bebouwing van de historische begijnhoven, als ‘woonerf avant-la-lettre’, bieden nog hun aloude voordelen waaronder een zeker ‘schommelen’ tussen gemeenschappelijk en privé-leven. In het architectuur- en stedenbouwonderwijs dienen begijnhoven vaak als te bestuderen, uit te diepen en te transponeren model en inspiratiebron voor hedendaags groepswonen.

Vanaf de jaren 1970 tekent zich een enigszins feministisch getinte studie af in de ruime context van het sociaal-religieuze en sociaal-culturele onderzoek, afgestemd op de spiritualiteit, de solidariteit en de zelfvoorziening in de vrouwengemeenschappen van de begijnen. Naast het ontstaan en de geschiedenis van de begijnenbeweging, is er

² Bewaarde resten

Brussel: Begijnhofkerk

Wallonië: Luik: Begijnhofkerk, Bergen: kapel van het Cantimprébegijnhof, Edingen: een paar begijnenhuizen.

Frans-Vlaanderen: Kamerrijk: een paar huisjes in een soort van ‘courée’/ beluik afgesloten door een rondboogdeur

³ MANNAERTS P., *Beghuinae in cantu istructione*, Turnhout, 2008 ; concertuitvoeringen o.m. door het ensemble Psallentes –dames sinds 2007. voorts o.m. herontdekte partituren in de Infirmerie van het Turnhoutse Begijnhof.

⁴ zie bibliografie i.v.m. *Women's history of Herstory* , en www.frauengeschichte.de

o.m. De CANT G, *A World of Independent Women. From the 12th century to the Present Day; The Flemish Beguinages*, Riverside ct. Luciole Guides, 2003

American Beguine Community : www.beguine.org.

RABER J.H., *Religious Movement of Women. Simple Lives: a new Beginning for the Beguines*, 2009 zie www.thefreelibrary.com

voorts ook o.m. www.dachverband-der-beginen.de dat toegang verleent tot het netwerk van de meeste hedendaagse begijnhoven in Duitsland

tegenwoordig een verruimde belangstelling voor haar inbreng in de wereld der kunsten, letteren en muziek.³ Voornamelijk in het buitenland groeit inmiddels na de bloeiende middeleeuwse en barokperioden een renaissance van de begijnentraditie: ze komt immers tegemoet aan de aspiraties van alleenstaande, zelfstandige vrouwen die met één been in het religieuze leven staan en met het andere in de samenleving.⁴

BEHEER VAN BEGIJNHOVEN ALS WERELDERFGOED

Sinds het Franse Bewind zijn voornamelijk de voorlopers van de huidige OCMW's de eigenaars en beheerders van de begijnhoven. In de loop der tijden zijn hierin wel verschuivingen opgetreden en interveniëren verschillende actoren als steden, kerkfabrieken, vzw's, privé-personen en de KULeuven als onderwijsinstelling; in sommige gevallen gaat het om een combinatie van verschillende instanties. Conform de traditie, behouden de verschillende begijnhoven hun eigenzinnig karakter, wat samen met hun aparte nederzettingenvormen, architectuur en bewoners een veralgemeende en eenvormige, door het Werelderfgoedcomité gewenste, vorm van beheer en opvolging bemoeilijkt.

Kort na de erkenning van Vlaamse begijnhoven als werelderfgoed is een *Platform van de Begijnhoven* opgericht. Het was bedoeld als een open, informeel forum voor het bespreken van gemeenschappelijke, technische en praktische problemen. De vzw “Het Convent” van Hoogstraten neemt hierin, na de succesrijke restauratie van het Begijnhof, het voortouw en stuurt aan op een meer formele, statutaire vereniging. Na een aantal vergaderingen, plaatsbezoeken en een studiedag in Dendermonde in 2001 is dit proces om diverse redenen onderbroken. Vanaf 2008 treedt het Platform opnieuw even op de voorgrond ►

Het Klein Begijnhof in Gent werkt samen met een vereniging die zich toelegt op de integratie van zorgbehoevenden in woonbuurten.

BIJKOMENDE BESTEMMINGEN EN ONTSLUITING

Er bestaat een algemene consensus dat begijnhoven vrijwel uitsluiten bestemd zijn voor huisvesting, samen met sommige religieuze of sociaal-culturele bestemmingen. Op een aantal plaatsen worden kleinschalige vormen van horeca, kunstenaarsateliers of kunstgalerijen gedoogd. In Sint-Amandsberg betrekken organisaties van onder meer de zorgsector, verenigingen voor historisch en volkskundig onderzoek enz... de bijzonder grote conventen. Jonge en andere gezinnen en alleenstaanden kunnen hun intrek nemen in de verhuurde begijnenhuizen, waarbij steeds wordt gezorgd voor een gemengde populatie waarin kinderen welkom zijn.

Tijdelijke tentoonstellingen, concerten en verwante activiteiten zijn wel gangbaar in begijnhoven en worden de laatste jaren meer en meer ondergebracht in de kerk of kapel, de infirmerie of sommige conventen of huizen die ook musea kunnen herbergen. Het sinds 1953 in Turnhout bestaande museum is een tiental jaar geleden vernieuwd en uitgebreid. In de geïntegreerde nieuwe bouw komt een algemeen beeld van de begijnenbeweging aan bod, terwijl in het oude Sint-Jansconvent originele meubels, huisraad, schilderijen en sacrale voorwerpen het dagelijkse leven van de vroegere bewoners belichten. Deze realisatie heeft inspirerend gewerkt in Kortrijk toen het plan opdaagde om het Begijnenmuseum over te brengen van het Huis van de Grootjuffrouw naar de ruimere Sint-Annazaal. Inmiddels is dit project verder uitgewerkt en uitgegroeid tot wat een referentie zou kunnen worden voor andere (werelderfgoed)begijnhofsites.

De ontsluiting van het begijnhof van Kortrijk vertrekt vanuit een publieksvriendelijk uitgangspunt, gericht op het verleden, heden en toekomst, waarbij vanzelfsprekend beheerders, bewoners, bezoekers en onderzoekers intensief worden betrokken in een open geest van wederzijds respect. ■

* De auteur was als erfgoedconsulent bij de afdeling Monumenten en Landschappen verantwoordelijk voor het nominatiedossier op basis waarvan de Vlaamse begijnhoven zijn ingeschreven op de Werelderfgoedlijst.

De Belgische werelderfgoedlijst

België trad in 1996 toe tot de Werelderfgoedconventie. De drie bevoegde gewesten – Vlaanderen, Wallonië en Brussel – zijn verantwoordelijk voor het erfgoed op hun grondgebied en voor de selectie van elementen voor de indicatieve lijst. In onderling overleg dienen ze nominatiedossiers in bij UNESCO voor de Werelderfgoedlijst. Ondertussen is ons land daarop met tien inschrijvingen vertegenwoordigd (stand op 1 juli 2011).

Vlaamse begijnhoven (1998) ontstaan in de 13de eeuw. Het zijn in de stad gelegen leefgemeenschappen die voorzien in de spirituele en materiële behoeften van begijnen, vrouwen die hun leven aan god wijdden zonder uit de burgerlijke samenleving te stappen. Begijnhoven zijn een architecturaal geheel van huizen, kerken en bijgebouwen met groenzones.

De Grote Markt van Brussel (1998) is een opmerkelijk homogeen geheel van openbare en private gebouwen, voornamelijk daterend uit het einde van de 17de eeuw. De architectuur schildert een levendig portret van het sociale en culturele leven in die tijd in een belangrijk politiek en commercieel centrum.

De scheepsliften van het Canal du Centre en omgeving, La Louvière en Le Roeulx (1998) zijn een bijzonder goed bewaard en volledig voorbeeld van een industrieel landschap aan het einde van de 19de eeuw. Van de acht in de wereld gebouwde hydraulische scheepsliften, zijn de vier liften van het Canal du Centre de enige die nog altijd volgens de oorspronkelijke principes werken.

Belforten van België en Frankrijk (1999, 2005): Met hun rijke historische en grensoverschrijdende context vertonen de belforten een typologische diversiteit binnen een tijdruimte gaande van de 13de tot de 20ste eeuw. In het stedelijk aanzicht vormen ze een bepalend component met uitgesproken monumentale allure. Deze materiële aspecten zijn vervlochten met de onmeetbare continuïteit van hun immateriële en symbolische waarden.

De Brugse binnenstad (2000) is een uitstekend voorbeeld van een middeleeuwse stad. Het stedelijk weefsel met zijn netwerk van pleinen, straten, kanalen en vroegere binnenhaven weerspiegelt samen met de gevarieerde historische bebouwing en gotische baksteenarchitectuur kenmerkende sociaal-economische en artistieke aspecten van de middeleeuwse geschiedenis.

De voornaamste woningen van Victor Horta in Brussel (2000): Victor Horta (1861-1947) is een van de grootste architecten van zijn generatie. Het huis Tassel, het huis Solvay, het huis Van Eetvelde en zijn eigen woning met atelier getuigen van zijn essentiële bijdrage tot de architectuurgeschiedenis. Hij was een van de pioniers van de art nouveau en van de moderne beweging.

De neolithische open vuursteenmijnen van Spiennes (2000) strekken zich uit over meer dan 100 ha en vormen daarmee de grootste concentratie van oude mijnen in Europa. Ze onderscheiden zich door de specifieke wijze waarop er aan ontginning werd gedaan en omwille van de nabijheid van een woongebied.

De Onze-Lieve-Vrouwe-kathedraal van Doornik (2000) is uniek omdat ze verschillende architecturale projecten naast elkaar plaatst en er eenheid in brengt. Een van de onderscheidende elementen is het ongeëvenaarde dwarsschip met zijn uitzonderlijke omvang, zijn vijf torens met spits die boven de kruisbeuk verrijzen en met de apsissen met kooromgang aan de noord- en zuidgevels.

Het Complex woning-ateliers-museum Plantin-Moretus (2005) is een geheel van residentiële en bedrijfsgebouwen in de stadskern van Antwerpen van een drukkerij en uitgeverij uit de periode van de renaissance tot de barok. De drukkerij-uitgeverij speelde een cruciale rol in de uitvinding en de verspreiding van de typografie. Zowel de architectuur van het complex als de rijke collectie aan materiaal en archieven die het herbergt zijn van uitzonderlijke waarde.

Het Stocletpaleis (2005), een villa aan de Tervurenlaan in de Brusselse gemeente Sint-Pieters-Woluwe, werd tussen 1905 en 1911 gebouwd in opdracht van zakenman Adolphe Stoclet, naar een ontwerp van de Weense architect Josef Hoffmann. Het Stocletpaleis is een zogenaamd *Gesamkunstwerk*: architectuur, meubilair en de tuin vormen een onlosmakelijk geheel. Volgens kenners gaat het om "het meest opmerkelijke gebouw" van de Weense Secession, een architecturale en decoratieve stroming van de Art Nouveau. Het is het enige in de wereld dat vandaag nog in zijn originele staat is.

⁵ Aankondiging OPENBARE VESTINGERFPACHT, *Woningen, Begijnhof 15 en 34 te Turnhout*, De Standaard, zaterdag 28, zondag 29 mei 2011, p. 33

Belforten van België en Frankrijk

TEKST: SUZANNE VAN AERSCHOT - VAN HAEVERBEECK *

De inschrijving van de belforten van Vlaanderen en Wallonië in 1999 op de Werelderfgoedlijst, krijgt in 2005 een internationale dimensie na aanvulling met de belforten van Noord-Frankrijk.

Begin 1998 vatte Vlaanderen het plan op om de Vlaamse belforten te nomineren voor inschrijving op de Werelderfgoedlijst. Van bij het begin was het de bedoeling dat deze een eerste luik zouden vormen voor een dossier dat later zou evolueren tot een grensoverschrijdende inschrijving. De achterliggende gedachte bij het plan was dat de belforten een waardige tegenhanger vormen voor de eerder als werelderfgoed erkende Vlaamse begijnhoven. Daar waar de begijnhoven een uitgesproken religieuze, sociaal-culturele en vrouwelijke connotatie hebben, getuigen de belforten van de gemeentelijke emancipatie en de politieke en economische macht, aanvankelijk gebaseerd op de lakenproductie en internationale handel. Naast hun historische en architecturale waarde hebben ze in die zin een diep symbolische waarde die tot op heden wordt onderkend.

ETYMOLOGIE EN OMSCHRIJVING

De term 'belfort' of 'bergfroot' zou teruggaan op de combinatie van twee Frankische woorden: *frithu* (vrede) en *burg* (berg). De afgeleide term *belfraggio* benoemt in de 13de eeuw verplaatsbare houten torens die de kruisvaarders gebruikten tijdens de belegering van Jeruzalem – bij uitbreiding zou hiermee elke vorm van toren worden bedoeld. Sommige bronnen zien in het Doornikse 'belfort' (1188) het oudste voorbeeld in ons land, een hergebruikte en aangepaste toren van de eerste omwalling. In de context van het inschrijvingsvoorstel staat belfort voor een gemeentelijke wachttorens die aanvankelijk qua vormgeving aanleunt bij de *donjons* of woontorens van de heerlijke burchten. De belforten herbergen dan de charters en privileges, het arsenaal en soms ook het Schepenhuis. Archiefteksten wijzen erop dat in de vroegste perioden kerktorens deze functie vervullen zoals onder andere in Gent en Veurne tot het later gebouwde 'burgelijke' belfort die rol volledig overneemt. Elders, onder meer in het historische Brabant, zoals bijvoorbeeld in Antwerpen en Leuven, zijn het de steden zelf die de bouw van een kerktoren bekostigen om het als kerkbelfort te gebruiken.

Werk- en alarmklokken, later uitgebouwd tot beiaarden, regelen vanuit de gemeentelijke wachttorens het dagelijkse stadsleven. Vanaf de 14de - 15de eeuw zijn het heuse uurwerken die de eerste taak overnemen en dan priken op meer elegante, gotische belforttorens waarvan

de bekroningen zullen worden hersteld of vernieuwd na soms opeenvolgende vernielingen in oorlogstijden of omwille van modernisering. Het belfort treffen tijdens een conflict gold als een teken van (tijdelijke) overwinning of alleszins vernedering.

VLAAMSE BELFORTEN

Het nominatiedossier over de Vlaamse belforten is samengesteld op basis van de chronologische, stilistische en typologische diversiteit, voornamelijk gaande van 13de tot de 20ste eeuw en dit in steden die als dusdanig waren erkend tijdens het Ancien Régime. De selectie illustreert hiermee de evolutie van de openbare burgerlijke bouwkunst die wel aansluit bij de heersende stijlarchitectuur maar vaak een regionale interpretatie weerspiegelt, rekening houdend met voorhanden streekeigen materialen en tradities. Belforten markeren aldus des te meer het zelfbewuste profiel van de vrijheidslievende gemeenten.

Talrijke in de 19de eeuw en later uitgebreide en geurbaniseerde 'randgemeenten' hebben zich voor hun openbare gebouwen gespiegeld aan middeleeuwse steden: stadhuizen met belforten in neostijl rijzen dan als paddestoelen uit de grond. Deze zijn weliswaar interessant ►

maar maken geen deel uit van het nominatiedossier aangezien dat toegespitst is op de rol en de betekenis van belforten in de historische steden van de middeleeuwen.

NOMINATIE VAN DE VLAAMSE BELFORTEN

Vlaanderen dient in juni 1998 het nominatiedossier *Beffrois Flamands. Symboles toujours vivants* in bij het Werelderfgoedcentrum van UNESCO in Parijs.¹ Bij de beschrijving van de Uitzonderlijke Universele Waarde van deze culturele goederen komen zowel sociaal-culturele als grensoverschrijdende dimensies (Wallonië, Noorden van Frankrijk, Zeeland) aan bod.

Naast een algemene beschrijving over de aard, de betekenis en de rol van de belforten, is er ook voor elk van de voorgestelde belforten een afzonderlijk dossier dat de specifieke kenmerken van het gebouw, zijn historische en architecturale evolutie en huidige toestand belicht in zijn stedelijke context.

De sterke symbolische waarde van belforten en de verbondenheid van de bevolking ermee, komt tot uiting in de voorgestelde belforten die na de Eerste Wereldoorlog zijn heropgebouwd. Normaal gesproken komt heropgebouwd erfgoed niet in aanmerking voor een erkenning als werelderfgoed maar de Internationale Raad voor Monumenten en Sites (ICOMOS) die het Werelderfgoedcomité adviseert, maakte geen bezwaar tegen bijvoorbeeld de goed gedocumenteerde wederopbouw van het complex van de leperse hal met belfort en stadshuis. Er was immers een precedent: de inschrijving van de uitzonderlijke wederopbouw van Warschau op de Werelderfgoedlijst in 1980.

WALLONIË STAPT MEE IN HET VERHAAL

Na lezing van het nominatiedossier over de Vlaamse belforten, stuurt het Bureau van het Werelderfgoedcomité in 1999 het dossier terug voor aanvulling. Wanneer vergelijkbare voorbeelden van erfgoed staan in een ander gebied van dezelfde lidstaat, moeten die worden opgenomen in het initiële dossier. Voor aangrenzende buitenlandse gebieden kan de eerste inschrijving later worden uitgebreid.

Wallonië vult het nominatiedossier aan met de belforten op haar grondgebied en in december 1999 neemt het Werelderfgoedcomité *Les Beffrois de Flandre et de Wallonie* als cultureel erfgoed op in de Werelderfgoedlijst.²

De erkenning van de belforten als werelderfgoed maakte beduidend minder los bij de bevolking, beheerders en beleidslui dan de eerdere inschrijving van de begijnhoven op de Werelderfgoedlijst. Voor bewoners behoren de belforten tot het vertrouwde stadsbeeld. Voor bezoekers van historische binnensteden vertegenwoordigen ze belangrijke bezienswaardigheden, tenminste als ze toegankelijk zijn zoals onder meer in Brugge, Gent, Doornik en het kerkbelfort in Mechelen. Ze bieden een uitzonderlijke kans om hun interieur, trappartij en beiaard te ontdekken en nadien een overzicht op te

vangen van de structuur van het stadsweefsel en de onmiddellijke en ruimere bebouwde en niet-bebouwde omgeving. Bovendien fungeren deze 'open' belforten, die hun oude bestemming als uitkijktoren bestendigen, soms ook als informatieve bezoekerscentra. Ondanks enige pogingen is, spijtig genoeg, geen netwerk van Vlaamse belforten ontstaan – blijkbaar bij gebrek aan een drijvende kracht – om de ontsluiting en de promotie van de belforten gecoördineerd in handen te nemen.

GRENDOVERSCHRIJDENDE UITBREIDING

Zoals reeds aangegeven, was het van bij het begin de bedoeling om aan de inschrijving van de belforten op de Werelderfgoedlijst een internationale dimensie te geven. Onder impuls van een erfgoedvereniging in Arras begon Frankrijk met de voorbereiding van een aanvullend dossier. Het aangestelde redactiecomité houdt daarbij rekening met de criteria en andere vereisten van het 'Vlaamse basisdossier'. Ook voor Frankrijk wordt een gelijklopende selectie van belforten doorgevoerd en per geselecteerd monument een afzonderlijk gedetailleerd dossier opgesteld.

De coördinerende vereniging is duidelijk internationaal geïntereerd: reeds in april 2004 organiseert ze een interregionale conferentie in Calais waarbij experts van de betrokken gebieden historische, architectuurhistorische en sociaal-culturele dimensies van de belforten in een grensoverschrijdende context belichten.

Op 15 juli 2005 heeft het Werelderfgoedcomité tijdens zijn zitting in Durban (Zuid-Afrika) het Franse voorstel goedgekeurd, samen met de aanvulling voor Wallonië met het belfort van Gembloux, behorend tot de voormalige benedictijnenabdij. Bij de inschrijving is duidelijk gesteld dat hiermee de reeks van belforten is afgesloten.

De inschrijving is in Frankrijk met de nodige luister onthaald: klokkengelui op 15 juli in alle betrokken gemeenten. Ter gelegenheid van de jaarlijkse zomerse *Fêtes d'Arras* volgde een officiële viering met feestelijke redevoeringen, muziek, fanfares en bijzonder vuurwerk om er de hele regio op te wijzen dat de gooi naar de wereldwijde waardering was geslaagd en dat de regio als dusdanig op de kaart werd geplaatst. Noord-Frankrijk hoopt dat de erkenning van de belforten als werelderfgoed een hefboom kan zijn voor een evoluerend en dynamisch toerisme om het ietwat grauwe blazoen van de streek op te poetsen.

ONTSLUITING EN PROMOTIE

Na de inschrijving van de Franse belforten op de Werelderfgoedlijst ging de erfgoedvereniging uit Arras, *Beffrois et Patrimoine*, niet op haar lauweren rusten: meteen nam ze het initiatief om een netwerk van belfortsteden in Frankrijk op te richten dat driemaandelijks samenkomt om het beheer en de promotie van de monumenten te bespreken. ►

¹ Het Frans hoort naast het Engels tot de werktalen van het Werelderfgoedcomité en het Werelderfgoedcentrum.

² De goedgekeurde criteria (ii) en (iv) zijn door het Werelderfgoedcomité bondig geformuleerd als volgt:

(ii) *De Belgische belforten zijn uitzonderlijke voorbeelden van een vorm van stedelijke architectuur die de politieke en spirituele eisen van hun tijd vertolken.*

(iv) De opkomende middeleeuwse steden hebben zich met hun vrijheids- en onafhankelijkheidsdrang losgerukt van de heersende feodaliteit. De belforten van het historische graafschap Vlaanderen en van Wallonië symboliseren deze pas verworven onafhankelijkheid en het inherente verband tussen de seculiere en religieuze macht.

De historische binnenstad van Brugge¹

TEKST: PIET GELEYNS *

Historische steden zijn traditioneel sterk vertegenwoordigd op de Werelderfgoedlijst. Brugge verwierf in 2000 een plaats op de prestigieuze lijst. Een eer maar ook een uitdaging om een dynamische stadsevolutie te verzoenen met de werelderfgoedstatus.

De historische binnenstad van Brugge werd op 2 december 2000 toegevoegd aan de Werelderfgoedlijst. Het is daarmee – voorlopig² – de enige Belgische stad op de meest bekende lijst van UNESCO. Nochtans had Brugge in de twee voorgaande jaren al een plaats veroverd op de Werelderfgoedlijst. In 1998 en 1999 waren immers het beginhof en het belfort, telkens in serieel verband, erkend als Werelderfgoed. Met drie werelderfgoederen op haar grondgebied is Brugge vrijwel zeker één van de recordhouders op de Werelderfgoedlijst.

De inschrijving van Brugge in 2000 werd gemotiveerd op basis van criteria (ii), (iv) en (vi)³, die verwijzen naar de invloed- en uitwisselingssfeer van het laatmiddeleeuwse Brugge in de wereld van commercie als kunst. De typische baksteenarchitectuur en de innoverende schilderkunst van ter plekke bloeiende Vlaamse Primitieven kunnen wat dat betreft beschouwd worden als de meest representatieve en verspreide culturele verschijnselen.

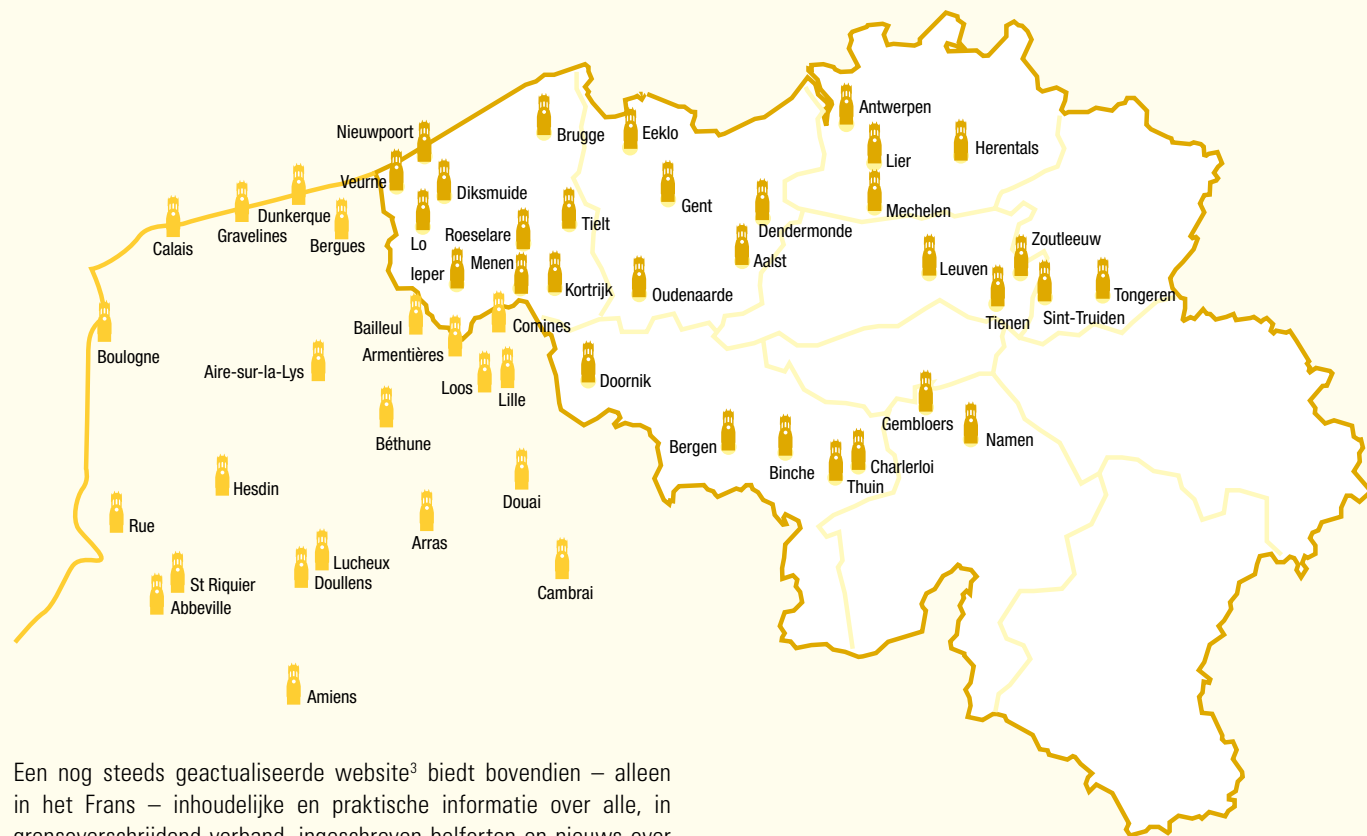
De authenticiteit die Brugge kenmerkt was een grote troef voor de erkenning als werelderfgoed.

In de stadskern zelf getuigen de nog steeds bewaarde publieke, religieuze en sociale instellingen van het middeleeuwse organisatorisch vermogen.

TOELICHTING BIJ DE UITZONDERLIJKE UNIVERSELE WAARDE VAN BRUGGE

Brugge was in de middeleeuwen gekend als belangrijkste centrum in het hart van Europa voor de handel over land en over water. De welvarende havenstad fungeerde als knooppunt tussen Noord en Zuid. Brugge bood in die periode de ideale voedingsbodem voor de ontwikkeling van kunst en architectuur, vooral dan de gotische architectuur die typisch is voor Noordwest-Europa en het Balticum. Deze baksteenarchitectuur bepaalt in hoge mate het karakter van de historische binnenstad.

Dankzij het mecenaat van de hertogen van Bourgondië en een kring van rijke binnen- en buitenlandse handelslui – onder meer Italianen, Spanjaarden en Hanzelieden – werd Brugge vooral in de 15de eeuw een groeikern voor miniatuur- en schilderkunst. Talrijke kunstenaars, waaronder Jan van Eyck en Hans Memling, kwamen er werken en drukten hun stempel op een school die in de kunstgeschiedenis als Vlaamse Primitieven is opgenomen. Veel ►

Een nog steeds geactualiseerde website³ biedt bovendien – alleen in het Frans – inhoudelijke en praktische informatie over alle, in grensoverschrijdend verband, ingeschreven belforten en nieuws over rondreizende tentoonstellingen en andere evenementen rond het Belfortentema.

Vermeldenswaardig is wel dat die positieve en enthousiaste werking steunt op de inzet van overtuigde openbare besturen, met het dynamische Arras als trekker, en van geïnteresseerde instellingen en de bevolking die ook de economische voordelen van de inschrijving inzien en niet aarzelen er een promotie van streekproducten aan te koppelen.

Dat een dergelijk initiatief in Vlaanderen ontbreekt, betekent allicht geenszins dat er niet voldoende belangstelling is voor de belforten in Vlaanderen, zoals blijkt uit publicaties, speciale evenementen en beiaardconcerten.⁴ Maar de uitstraling en de ontsluiting lijken het lokaal niveau niet te overstijgen. Blijkbaar ontbreekt de stuwkracht van een overkoepelende vereniging, geruggensteund door een dynamische gemeente, waarvan de visie verder reikt dan het eigen territorium. Na een eerste campagne zou Toerisme Vlaanderen, of bijvoorbeeld ook de Vlaamse UNESCO Commissie, in deze context nieuwe impulsen kunnen aanbrengen. De zorg om het behoud en valoriseren van de Uitzonderlijke Universele Waarde van de belforten moet hierbij uiteraard centraal staan. ■

* De auteur was als erfgoedconsulent bij de afdeling Monumenten en Landschappen verantwoordelijk voor het nominatiedossier over de Vlaamse belforten.

³ www.beffrois.com ook met informatie i.v.m. actuele initiatieven
Momenteel en nog tot einde 2011-begin 2012 lopen in Franse Belfortsteden rondreizende tentoonstellingen als *Beffrois, de la Renaissance à la Reconnaissance*, *Louis-Marie Cordonnier*, visages d'un bâtisseur (1874-1940), als architect bijzonder actief in de streek tijdens wederopbouw na W.O.I.

⁴ zie o.m. HEIRMAN M., *Vlaamse belforten werelderfgoed*, Leuven, 2009; Weekend belforten en stadhuizen, georganiseerd door het Davidsfonds met begeleidende publicatie HEIRMAN M., *Langs Vlaamse belforten en stadhuizen*, Leuven, oktober 2003.

Belforten van België en Frankrijk op de werelderfgoedlijst

Vlaanderen

Provincie Antwerpen: Antwerpen, Herentals, Lier, Mechelen (onafgewerkt burgerlijk belfort en kerkbelfort Sint-Rombouts)

Provincie Limburg: Sint-Truiden, Tongeren

Provincie Oost-Vlaanderen: Aalst, Dendermonde, Eeklo, Gent, Oudenaarde

Provincie Vlaams-Brabant: Leuven, Tienen, Zoutleeuw

Provincie West-Vlaanderen: Brugge, Diksmuide, Ieper, Kortrijk, Lo-Reninge, Menen, Nieuwpoort, Roeselare, Tielt, Veurne

Wallonië

Provincie Henegouwen: Binche, Charleroi, Mons, Thuin, Tournai

Provincie Namen: Gembloux, Namur

Frankrijk

Department Nord: Armentières, Bailleul, Bergues, Cambrai, Comines, Douai, Dunkerque (kerkbelfort en belfort), Gravelines, Lille, Loos

Department Pas-de-Calais: Aire-sur-la-Lys, Arras, Béthune, Boulogne-sur-mer, Calais, Hesdin

Department Somme: Abbeville, Amiens, Doullens, Luchaux, Rue, Saint-Riquier

van de geproduceerde schilderijen en andere kunst- en luxeproducten, werden uitgevoerd. Zo beïnvloedden deze Brugse kunstenaars in de eerste plaats de schilderkunst in heel Europa. Het is overigens uitzonderlijk dat een belangrijke verzameling bewaard is gebleven in de stad zelf, bijvoorbeeld in het historische Sint-Janshospitaal en het Groeningemuseum.

Brugge is er na haar 15de-eeuwse bloeiperiode opvallend goed in geslaagd om de bouwkundige en stedenbouwkundige structuren te bewaren die getuigen van de verschillende fasen van haar ontwikkeling. Denk bijvoorbeeld aan de Grote Markt met belfort, de Burcht met openbare burgerlijke gebouwen, de handels- en ‘havenbuurt’ met beurs en tolhuis, de kerken, kloosters en hospitalen en ook het begijnhof. Deze publieke, sociale en religieuze instellingen vormen een levende herinnering aan de ontwikkeling van de stad.

Opvallend in Brugge is ook de continuïteit die in het straatbeeld kan vastgesteld worden: wijzigingen hebben altijd plaats gevonden in een sfeer van harmonie. Binnen deze geest van continuïteit werd aan het eind van de 19de eeuw een neogotische stijl geïntroduceerd die typisch is voor Brugge. Deze ‘neo-Brugse’ stijl kan beschouwd worden als een interpretatie van de middeleeuwse baksteenarchitectuur, met elementen uit de 19de-eeuwse romantiek.

“De werelderfgoedstatus verzoenen met een dynamische stadsontwikkeling is een delicate evenwichtsoefening”

BRUGGE, EEN GELAAGDE STAD

Belangrijk voor de erkenning als werelderfgoed was ook dat Brugge als authentiek werd aanzien: in de stedelijke context heerst een opmerkelijke zin voor continuïteit die al sinds de middeleeuwen in zwang is. Dit wordt gestaafd door de nog altijd bewaarde stadsrekeningen die teruggaan tot de 13de eeuw.

Sinds het einde van de 19de eeuw werd uitdrukkelijk aandacht besteed aan de stedelijke ontwikkeling en geschiedenis. Hierbij werden de op dat moment gehanteerde principes in de internationale wereld van monumentenzorg telkens als uitgangspunt genomen. De continuïteit van het gebruik manifesteert zich in het behoud van stedelijke functies en van het stratenpatroon, de reien en de open ruimten. Ook de erg specifieke en herkenbare skyline met kerktorens en grote publieke gebouwen zoals het belfort is grotendeels ongeschonden bewaard

gebleven. Nochtans maakt ook de historische gelaagdheid, juist door die continuïteit, deel uit van de essentie van de binnenstad. Ze herbergt bijvoorbeeld historische structuren uit quasi alle periodes sinds het ontstaan van de stad. Ook het historische gebouwenpatrimonium zelf is in veel gevallen getekend door aanpassingen en restauraties in neostijl uit de 19de en vroege 20ste eeuw. Deze restauraties getuigen van de internationale restauratiefilosofie op dat moment, en maken inmiddels deel uit van het wezen van de stad.

De middeleeuwse stadsontwikkeling is nog zeer herkenbaar in het huidige stadsbeeld. De middeleeuwse vestinggordel is dan wel verdwenen, maar de nu begroende vesten vormen nog steeds een duidelijke afscheiding tussen de eivormige historische binnenstad, die ook al voorkomt op de kaart van Marcus Gerards uit 1562, en de aangrenzende deelgemeenten. Binnen de vesten is het historische straten- en kanalenpatroon ook nog grotendeels bewaard. Nochtans is de stad op stedenbouwkundig vlak niet blijven stilstaan na de middeleeuwse hoogconjunctuur: in de periode 1751-1755 werd bijvoorbeeld nog het Coupure-kanaal gegraven in het zuidoosten van de stad. Ook het Theaterkwartier in het centrum van Brugge is het resultaat van een beperkt urbanisatieproject dat nog steeds zijn midden 19de-eeuws neoclassicistisch karakter vertoont. Ook de komst van de spoorwegen in de 19de eeuw, en de verplaatsing van het station van ‘t Zand naar de rand van de stad in de 20ste eeuw zijn ingrepen die een permanente stempel hebben achtergelaten op het stedelijke weefsel. ►

Brugge was in de middeleeuwen gekend als belangrijkste centrum in het hart van Europa voor de handel over land en over water.

HET BEHEER VAN EEN WERELDERFGOED: GEWIJZIGDE VISIES?

Het beheer van de historische binnenstad is in de eerste plaats in handen van het stadsbestuur van Brugge, dat uiteraard de verantwoordelijkheid draagt voor het aanzienlijke eigen patrimonium, maar ook het beheer van de publieke ruimten opneemt. Daarnaast beoordeelt het stadsbestuur quasi alle aanvragen voor vergunningsplichtige werkzaamheden aan onroerende goederen op haar grondgebied. Hierbij gelden de bestaande Vlaamse decreten en uitvoeringsbesluiten uiteraard als leidraad, maar in Brugge geldt ook een strenge stedenbouwkundige verordening, die bijzondere aandacht besteedt aan het behoud van erfgoedwaarde. Verder beschikt Brugge ook over verschillende plannen die aangeven wat de visie is binnen een bepaald domein op de binnenstad (bijvoorbeeld inzake mobiliteit, verlichting, enz...). Brugge was in 1972 overigens de eerste stad in België die de opdracht gaf een structuurplan op te maken.⁴

Ook over een van de meest acute bedreigingen voor het karakter en de leefbaarheid van de historische binnenstad, het toenemend aantal toeristen dat Brugge elk jaar bezoekt, wordt al geruime tijd nagedacht. De reeds jaren van kracht zijnde ‘hotelstop’, die verhindert dat er in de binnenstad nog hotels of B&B’s bijkomen, is hier een mooi voorbeeld van.

Binnen de stadsdiensten bestaat overigens al sinds 1971 een specifieke dienst voor Monumentenzorg en Erfgoedzaken (tot voor kort bekend als *Dienst Monumentenzorg en Stadsvernieuwing*). Vandaag is dat een goed uitgebouwde, multidisciplinaire dienst die ter zake een uitzonderlijke expertise heeft opgebouwd. Deze dienst neemt het beheer van de historische binnenstad ter harte, in nauw overleg met de collega’s van het Vlaamse agentschap Onroerend Erfgoed.

Iedereen die Brugge een beetje kent zal moeten toegeven dat Brugge het afgelopen decennium niet is blijven stilstaan – integendeel. Twee jaar na de erkenning als werelderfgoed al, in 2002, mocht Brugge zich een jaar lang Culturele Hoofdstad van Europa noemen. In de aanloop naar deze tweede internationale erkenning had het stadsbestuur met diverse partners een ambitieus programma uitgewerkt. Dat omvatte onder meer de bouw van een nieuw Concertgebouw op het Zand, maar ook een aantal belangrijke restauraties. Ook het inmiddels als monument beschermde paviljoen van Toyo Ito, dat vandaag nog altijd op de Burg staat, is een herinnering aan de erkenning als Culturele Hoofdstad.

Zowel het paviljoen van Ito als het Concertgebouw zijn opvallende hedendaagse ingrepen in het historische weefsel. In de ogen van sommigen vallen ze moeilijk te rijmen met een erkenning als werelderfgoed. Nochtans zijn het precies dergelijke ingrepen in het (verre) verleden die Brugge gemaakt hebben tot wat het nu is: een prachtige gelaagde stad. De dynamiek van steden is een wezenlijk onderdeel van hun identiteit en kan om die reden ook niet zomaar beknot worden. Je loopt immers al snel het risico te blijven zitten met een stad die niet meer naar behoren functioneert en verwordt tot een openluchtmuseum (het oude, slapende ‘*Bruges la*

morte’ uit de roman van Rodenbach). Gerichte, weloverwogen en gedoseerde hedendaagse ingrepen blijven de stad dynamiseren en zorgen ervoor dat het een levende stad blijft.

Zeker toen Brugge haar erkenning kreeg leek dit ook het heersende standpunt binnen de Werelderfgoedwereld te zijn. Het imposante en onmiskenbaar eigentijdse Concertgebouw was in die periode net in aanbouw, maar de expert van ICOMOS die de nominatie van de Brugse binnenstad in opdracht van UNESCO moest onderzoeken, had er blijkbaar geen probleem mee. Ook het Werelderfgoedcomité dat zich uiteindelijk over de inschrijving boog, maakte geen bezwaar.

De jongste jaren komt Brugge echter vaak in het nieuws omdat UNESCO vragen heeft bij projecten die in de binnenstad of in zijn onmiddellijke omgeving gepland worden. Steevast gaat het om projecten die door lokale erfgoedverenigingen signaleerd werden. Naar aanleiding van dergelijke klachten werd in het voorjaar van 2010, op uitdrukkelijk verzoek van het Werelderfgoedcomité, een bezoek aan Brugge georganiseerd door vertegenwoordigers van ICOMOS en het Werelderfgoedcentrum. Op basis van dit bezoek werden zes aanbevelingen geformuleerd.⁵ Globaal genomen kan er echter gesteld worden dat de eerder starre houding die vandaag blijkbaar heerst binnen het Werelderfgoedcomité, Werelderfgoedcentrum en adviserende organen zoals ICOMOS, er niet altijd geweest is. ■

* De auteur werkt bij het agentschap Ruimte en Erfgoed, als aanspreekpunt voor het UNESCO-werelderfgoed in Vlaanderen.

⁴ TANGHE J e.a., Brugge. Structuurplan voor de binnenstad (Brugge, 1976)

⁵ In verband met de gecontesteerde projecten, het bezoek aan Brugge en de zes aanbevelingen: zie UNESCO info nr. 77 en 78 (2010).

De Belgische indicatieve lijst

Landen die tot de Werelderfgoedconventie van UNESCO toetreden, moeten een lijst opstellen van sites die in aanmerking komen voor erkenning als werelderfgoed. Enkel voor de goederen op die zogenaamde indicatieve lijst kan een nominatiedossier worden ingediend bij het Werelderfgoedcomité.

Terwijl er voor de nominatiedossiers een strikt stramien wordt opgelegd, is de opmaak van de indicatieve lijst momenteel nog niet aan strikte voorwaarden onderworpen. Elke lidstaat bepaalt autonoom welke goederen ze op haar indicatieve lijst zet. Dat ontwerp van indicatieve lijst wordt aan het Werelderfgoedcomité voorgelegd, dat er louter akte van neemt.

De richtlijnen bij de Werelderfgoedconventie voorzien wel dat een indicatieve lijst minstens om de tien jaar wordt geëvalueerd en geactualiseerd. België heeft zijn indicatieve lijst in 2008 nog herbekeken. Er werden toen elf nieuwe voorstellen toegevoegd aan de indicatieve lijst. Ze sluiten aan bij de *Globale strategie voor een evenwichtige, representatieve en geloofwaardige lijst*.

Met de recente toevoeging van de Hoge Kempen omvat de Belgische indicatieve lijst op dit ogenblik zeventien voorstellen (stand op 1 juli 2011).

De middeleeuwse kern of 'Kuip' van Gent en de twee abdijen die aan zijn origine liggen (1997, aangepast in 2002). Het voorstel omvat het middeleeuwse hart van Gent, afgelijnd door Leie en Schelde, aansluitend bij de voormalige abdijen van St.-Bavo en St.-Pieter. Het toenemende belang van de havenactiviteit aan deze rivieren (de zogenaamde "portus") ligt mee aan de origine van de stad.

De historische kern van Antwerpen – van de Schelde tot de oude stadsomwalling van ca. 1250 (1997, aangepast in 2002). Antwerpen getuigt van de ontwikkeling van een Europese havenstad vanaf een Gallo-Romeinse kern tot één van de belangrijkste steden van Europa in de 16de eeuw, met een belangrijke associatieve waarde (werkterrein van kunstenaars en wetenschappers als Rubens, Plantijn, e.a.).

Herinneringsoorden en monumenten van de Grote Oorlog: de Westhoek en de aanpalende regio's (2002, aangepast in 2008). Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd in de Westhoek gedurende vier jaar een eindeloze loopgravenoorlog gestreden. Honderdduizenden jonge mannen, van overal ter wereld, verloren het leven in een zinloze oorlog. Iconische plekken als Ieper en Passendale, maar ook het door oorlog omgegooide landschap, getuigen hier vandaag nog altijd van.

Leuven, universiteitsgebouwen, het erfgoed van zes eeuwen in het hart van de historische binnenstad (2002). De Leuvense universiteit is één van de oudste van Europa. De ontwikkeling van de stad is onlosmakelijk verbonden met de eeuwenlange aanwezigheid van de universiteit in het centrum. Vandaag nog is de universiteit met haar rijke geschiedenis en historische patrimonium zeer aanwezig in de binnenstad.

De woning Guiette, Populierenlaan 32, Antwerpen (2005)*. Gezamenlijk voorstel rond het oeuvre van Le Corbusier met Argentinië, Duitsland, Frankrijk, Japan en Zwitserland. De woning Guiette is de enige overgebleven realisatie in België van Le Corbusier – wereldwijd één van de toonbeelden van de moderne architectuur in de eerste helft en het midden van de 20ste eeuw. De woning werd gebouwd in opdracht van de Antwerpse schilder René Guiette in 1926, en was deels gebaseerd op het Citrohan-type.

De Brusselse galerijen / de koninklijke Sint-Hubertusgalerijen (2008). De eerste echt monumentale winkelgalerijen die gebouwd worden in de 19de eeuw. Ze getuigen bij hun oprichting in 1847 van de ambities van de jonge staat België. De galerijen betekenen een onmiskenbare ontwikkeling ten opzichte van de Parijse galerijen die vanaf het einde van de 18de eeuw opduiken. De Sint-Hubertusgalerijen vormen de aanzet voor de Galleria Vittorio Emanuele II in Milaan (1867). Dit voorstel zou worden opgenomen in een transnationaal dossier.

Het architecturale oeuvre van Henry van de Velde (2008). Van de Velde was een veelzijdig architect en kunstenaar, actief in onder meer België, Nederland en Duitsland. Hij werd door tijdgenoten omschreven als een toonaangevend modernist. Zijn eigen woning Bloemenwerf in Ukkel getuigt vandaag nog van de creativiteit van Henry van de Velde. Voor Vlaanderen zouden zijn Tervuurse woning La Nouvelle Maison en de Universiteitsbibliotheek van Gent aan de Werelderfgoedlijst kunnen worden toegevoegd, als voorbeelden van zijn evolutie tijdens het Interbellum.

Het Justitiepaleis van Brussel (2008). Dit monumentale gebouw van 2,6ha, op de grens tussen de Brusselse hoog- en laagstad, domineert de stad. Het eclectische ontwerp van architect Joseph Poelaert maakt indruk door zijn schaal en vormtaal, die geïnspireerd is door de ontplooiing van de archeologie als wetenschap in de 19de eeuw. Tegelijkertijd is het ook een voorbeeld van de industriële bouwtechnieken die vanaf de 19de eeuw ingang vinden.

Het plateau van de Hoge Venen (2008). De Hoge Venen vertonen een uitzonderlijke natuurlijke fauna en flora. Het landschap is geleidelijk aan gevormd door eeuwenlang menselijk ingrijpen, maar het ecosysteem is niet helemaal verdwenen omwille van het onherbergzame karakter van het milieu.

Het tracé Bavay-Tongeren van de Romeinse steenweg Boulogne-Keulen, gelegen op het grondgebied van het Waalse Gewest (2008). De steenweg van Keulen naar Boulogne was de verbindingsweg tussen twee grenzen van het Romeinse Rijk. In de eerste plaats bedoeld voor troepenverplaatsingen en administratieve communicatie, werd het ook een belangrijke handelsas die nog zeer herkenbaar is in het landschap.

Het thermencomplex van Spa: van mondaine zorg naar luxetoerisme (2008). De bronnen van Spa worden al vlug erkend en geapprecieerd omwille van hun heilzame krachten. Dit vertaalt zich in de ontwikkeling van een thermaal centrum. Spa wordt geleidelijk aan een centrum van luxetoerisme. De reputatie van Spa reikt zelfs zo ver dat de naam van de stad in bepaalde talen geassocieerd zal worden met thermalisme. Overwogen wordt dit voorstel te verruimen in een seriële inschrijving in transnationaal verband.

Het paleis van de prins-bisschoppen van Luik (2008). Gedurende méér dan 10 eeuwen houdt het prinsbisdom Luik stand als onafhankelijk territorium in Europa. Al die tijd wordt het prinsbisdom geregeerd door een prins-bisschop die de politieke en religieuze macht verenigt. Zijn paleis symboliseert deze dubbele functie.

Het slagveld van Waterloo, het einde van het Napoleontische tijdperk (2008). De nederlaag van Napoleon in Waterloo markeert het einde van een tijdperk voor Europa en zelfs de wereld. Het is het einde van het keizerrijk, dat in verschillende domeinen een onuitwisbare stempel heeft nagelaten (denk bijvoorbeeld aan de Code Napoleon). De slag bij Waterloo luidt een lange periode van vrede in Europa in.

De belangrijkste mijnsites van Wallonië (2008)*. De mijnsites van Grand-Hornu, Bois du Luc, Bois du Cazier en Charbonnage du Hasard getuigen van de steenkoolontginning in het Waalse bekken. De ontwikkeling van de mijnbouw vanaf de industriële revolutie, gekoppeld aan de oprichting van metallurgische en glasindustrie, zorgt ervoor dat België aan het einde van de 19de eeuw de tweede economische grootmacht van de wereld wordt.

Het panorama van de slag bij Waterloo, bijzonder betekenisvol voorbeeld van het 'fenomeen van de panorama's' (2008). Panoramascilderijen zijn erg in trek in de 19de en vroeg-20ste eeuw. Ze bevinden zich op het kruispunt van toeristische attractie en pedagogisch instrument. Het panorama van de slag bij Waterloo, dat zich nog steeds op zijn oorspronkelijke locatie bevindt, is één van de weinige bewaarde getuigen. Dit voorstel wordt bij voorkeur verruimd tot een serieel dossier in grensoverschrijdend / transnationaal verband.

De Maascitadellen (2008). Wallonië is van oudsher een grensgebied waar conflicten beslecht werden. De Maasvallei vormde hierbij een belangrijk natuurlijk obstakel. Al sinds de Romeinen werden hier strategische verdedigingsstructuren opgericht, die door de eeuwen heen voortdurend werden gemoderniseerd.

Het evolutief landschap van de Hoge Kempen: van rurale economie naar industriële revolutie (2011). De Hoge Kempen getuigen van de radicale omwenteling van een ruraal naar een industrieel ecologisch systeem. Het landschap is (im)materieel verbonden met de 19de-eeuwse landschapsschilderkunst. De associatie met Zuid- en Oost-Europese migratiegolven in de 20ste eeuw is ook een opvallend element. De Hoge Kempen zijn tenslotte een merkwaardig voorbeeld van een tijdens de laatste ijstijden gevormde rivierpuinkegel.

* Het dossier rond het oeuvre van Le Corbusier werd in 2009 en 2011 aan het Werelderfgoedcomité voorgelegd. Het Comité oordeelde telkens dat het dossier nog aangepast moest worden. In 2012 zal het Werelderfgoedcomité zich buigen over de erkenning als werelderfgoed van de belangrijkste mijnsites van Wallonië.

Het Complex woning-ateliers-museum Plantin-Moretus

TEKST: FRANCINE DE NAVE ★

Het kroonjuweel van de Antwerpse musea is dankzij zijn unieke voorgeschiedenis, uitstekende bewaring en rijke collecties sinds 2005 ingeschreven op de Werelderfgoedlijst.

Op 17 juli 2005 is het geheel van het oude Plantijnse Huis, bewaard onder de vorm van het Museum Plantin-Moretus, als enige op wereldvlak nog voorhanden volledig ingerichte drukkerij-uitgeverij met woning uit de 16de-17de eeuw ingeschreven op de Werelderfgoedlijst van UNESCO.

UNIEKE SOM VAN BIJZONDERE DELEN

UNESCO motiveerde de inschrijving als volgt: “Het Plantin-Moretus Museum is een drukkerij en uitgeverij uit de periode van de renaissance tot de barok. Het bevindt zich in Antwerpen, samen met Parijs en Venetië één van de drie toonaangevende Europese steden die een pioniersrol vervulden op het vlak van de boekdrukkunst en wordt geassocieerd met de uitvinding en de verspreiding van de typografie. Het museum draagt de naam van de grootste drukker-uitgever van de tweede helft van de 16de eeuw: Christophe Plantin (1520-1589). Het monument vertoont een bijzondere architecturale waarde. Het bevat uitgebreide getuigenissen van het leven en werk van een van de meest productieve drukkerijen en uitgeverijen in Europa in de late 16de eeuw. Het gebouw van het bedrijf, dat actief bleef tot 1867, bevat een grote collectie aan oude drukmachines, een uitgebreide bibliotheek, bijzonder waardevolle archieven en kunstwerken,

Christoffel Plantin zorgde voor een eerste mijlpaal in de geschiedenis van de boekdrukkunst na de uitvinding ervan.

waaronder een schilderij van Rubens.” De erkenning als werelderfgoed geldt dus niet voor het museum als dusdanig, maar wel het hier voorhanden uitzonderlijke geheel van meerdere, wel onderscheiden elementen die elk op zichzelf zeer belangrijk zijn en samen deze site tot een op wereldvlak uniek geheel maken.

Met voormelde inschrijving werd het orgelpunt gezet achter een nagenoeg tien jaar lange procedure die op initiatief van ondergetekende in nauwe samenwerking met de toenmalige afdeling Monumenten en Landschappen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap stelselmatig werd ingevuld met volgende mijlpalen: de volledige bescherming van dit monument door zijn staat of regio (10 juli 1997), zijn erkenning door de Vlaamse overheid tot museum van landelijk niveau (1999), de toevoeging aan de Indicatieve Lijst van het Werelderfgoed van ons land (op voorstel van de Vlaamse regering in juni 2002), de aanvaarding door UNESCO van het voor de definitieve inschrijving vereiste, volgens zeer strikte normen samengesteld gedetailleerd dossier met sluitende motivering (vóór 1 februari 2004), het positieve advies na grondig onderzoek in situ op authenticiteit en integriteit door een door UNESCO afgevaardigd extern expert – lid van de Internationale Raad voor Monumenten en Sites (ICOMOS, augustus 2004) en de uiteindelijke preselectie onder slechts 28 op wereldvlak geselecteerde kandidaturen voor de vergadering te Durban door het Werelderfgoedcomité van UNESCO (april 2005).

GEEN GEBREK AAN ARGUMENTEN VOOR ERKENNING

Dat het Complex Plantin-Moretus dit zeer zware en langdurige examenparcours met glans heeft doorstaan hoeft niet te verwonderen. Het Complex beantwoordt immers aan niet minder dan vier van de zes aan culturele sites door UNESCO voor de werelderfgoederkenning ►

Het Plantin-Moretus bedrijfs- en familiearchief

UNESCO beperkt haar inspanningen voor de bescherming van erfgoed niet tot de meest uitzonderlijke culturele en natuurlijke sites van de wereld. Met haar programma Memory of the World bijvoorbeeld, zet ze zich in om bijzondere archieven en bibliotheekcollecties te bewaren voor komende generaties. Om de publieke opinie te sensibiliseren over de onschatbare waarde van dit zogenaamde documentair erfgoed en om ons collectief geheugen op te frissen, startte UNESCO met het aanleggen van het Memory of the World Register, dat enkele van de meest opmerkelijke en betekenisvolle voorbeelden van documentair erfgoed bundelt, waaronder de archieven van de Officina Plantiniana in Antwerpen dat sinds 4 september 2001 is opgenomen in het Register.

Het oude bedrijfsarchief van de Officina Plantiniana is op wereldvlak het oudst bewaarde archief van een bedrijf. Bovendien omvat het als zodanig de universeel oudste documenten met betrekking tot de boekdrukkunst naar Gutenbergs procédé. Het is ook het enige archief ter wereld dat de activiteit van een bedrijf in beeld brengt over een periode van meer dan driehonderd jaar en is daarmee van uitzonderlijk belang voor de sociaal-economische geschiedenis. Daarnaast is het als neerslag van het 16de en 17de eeuwse geestesleven in de Nederlanden, dat toen met het humanisme, de reformatie en de contrareformatie en de zich toen volop ontwikkelende wetenschappen een ongeëvenaard

hoogtepunt bereikte, van uitzonderlijk belang voor de kennis van de grote tendensen in het Westerse denken. Als een uitzonderlijk volledig geheel van in totaal meer dan 158 strekkende meter, opklimmend tot de eerste industriële drukker in de geschiedenis, Christoffel Plantin illustreert dit archief vanaf 1555 meer dan driehonderd jaar boekgeschiedenis in alle details en aspecten.

gestelde criteria. Ten eerste heeft het Complex Plantin-Moretus als belangrijkste uitgeverij-drukkerij en internationaal humanistisch centrum in het Europa van de tweede helft van de 16de eeuw via zijn wereldwijd verspreide publicaties een zeer belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van kunst, cultuur en wetenschappen (criterium ii). Ten tweede vormt zijn sinds 4 september 2001 in het UNESCO Memory of the World Register opgenomen Plantin-Moretusarchief met de oudste documenten m.b.t. de geschiedenis van de boekdrukkunst naar Gutenbergs procédé en als neerslag van de werking over een verloop van driehonderd jaar van een 16de-17de eeuwse drukkerij-uitgeverij van wereldformaat van het kapitalistische type met vele bundels correspondentie van wereldwijd vermaarde geleerden en humanisten, een unieke getuigenis van “een bepalende culturele traditie” (criterium iii). Ten derde is het historisch monument een uniek voorbeeld van het samengaan van de leef- en bedrijfscultuur van de 16de tot de 18de eeuw en documenteert het architecturaal op uitzonderlijke wijze de stijlontwikkeling vanaf de renaissance over de barok en de rococo tot en met het classicisme (criterium iv). Tenslotte is het Complex Plantin-Moretus tastbaar verbonden met ideeën, overtuigingen, technologieën en artistieke en literaire werken van uitzonderlijk universeel belang (criterium vi).

De erkenning tot werelderfgoed is mee mogelijk gemaakt door het gelukkig samenvallen van een aantal beslissende factoren doorheen de geschiedenis. Het begon met de creatie van de Officina Plantiniana door Christoffel Plantin (° Saint Avertin bij Tours, ca. 1520 - Antwerpen, 1 juli 1589), gevolgd door de inzet voor dit bedrijf en de doorgedreven bewaarzin van het uitgevers- en drukkersgeslacht Moretus (tweede helft 16de eeuw - 1876), en

de acculturatiepolitiek van het verlicht Antwerps stadsbestuur van de late 19de eeuw. Verder was er de enthousiaste gedrevenheid voor monumentenzorg van de Afdeling Monumenten en Landschappen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en ondergetekende.

“UNESCO-erkenning vormt de best mogelijke garantie voor de verdere optimale instandhouding van dit historisch monument en zijn verzamelingen”

ONTWIKKELING VAN EEN UNIEK STUK ERFGOED

Aan de basis van dit alles stond Christoffel Plantin, de belangrijkste drukker-uitgever uit de tweede helft van de 16de eeuw en een van de grootste aller tijden. Als de eerste industriële drukker-uitgever in de geschiedenis, die als zodanig op uitzonderlijke wijze heeft bijgedragen tot de democratisering van de kennis, vormde hij een eerste mijlpaal in de geschiedenis van de boekdrukkunst na de uitvinder zelf ervan, Johannes Gutenberg. Zijn bijzondere hoogstaande productie met meerdere baanbrekende publicaties ►

van rijke patriciërs woning en authentiek bedrijf sedertdien met haar uitzonderlijk rijk en vaak uniek cultuurpatrimonium de exclusieve blikvanger onder de typografische musea in de wereld en het kroonjuweel onder de Antwerpse musea.

GARANTIE VOOR VRIJWARING

De opname van het Plantin-Moretusarchief in het UNESCO Memory of the World Register en de inschrijving van het Complex woning-ateliers-museum Plantin-Moretus op de Werelderfgoedlijst, vormen de best mogelijke garanties voor de verdere optimale instandhouding in situ van dit historisch monument en zijn verzamelingen. Daarnaast vormt het prestige, inherent aan de UNESCO-erkenning, een groot potentieel voor toeristische promotie, die bij degelijke valorisatie ook op economisch vlak positieve effecten kan genereren.

Toen het College van de Stad Antwerpen op 12 augustus 2005 akte nam van de inschrijving van het Complex-woning-ateliers-museum Plantin-Moretus op de Werelderfgoedlijst van UNESCO, werd deze site bevestigd "als een *in situ* optimaal in stand te houden en voor het publiek open te stellen geheel, dat omwille van zijn toeristische en economische potentieel bijzondere impulsen kan geven aan de internationale promotie van Vlaanderen en de Stad en regio Antwerpen". Na de aktering op 12 september 2005 van deze werelderfgoederkenning door de Gemeenteraad werd vervolgens op 7 juli 2006 de aangepaste benaming *Museum Plantin-Moretus / Prentenkabinet Unesco Werelderfgoed* door het College vastgelegd. ■

* De auteur is Eredirecteur van het Museum Plantin-Moretus / Prentenkabinet UNESCO Werelderfgoed.

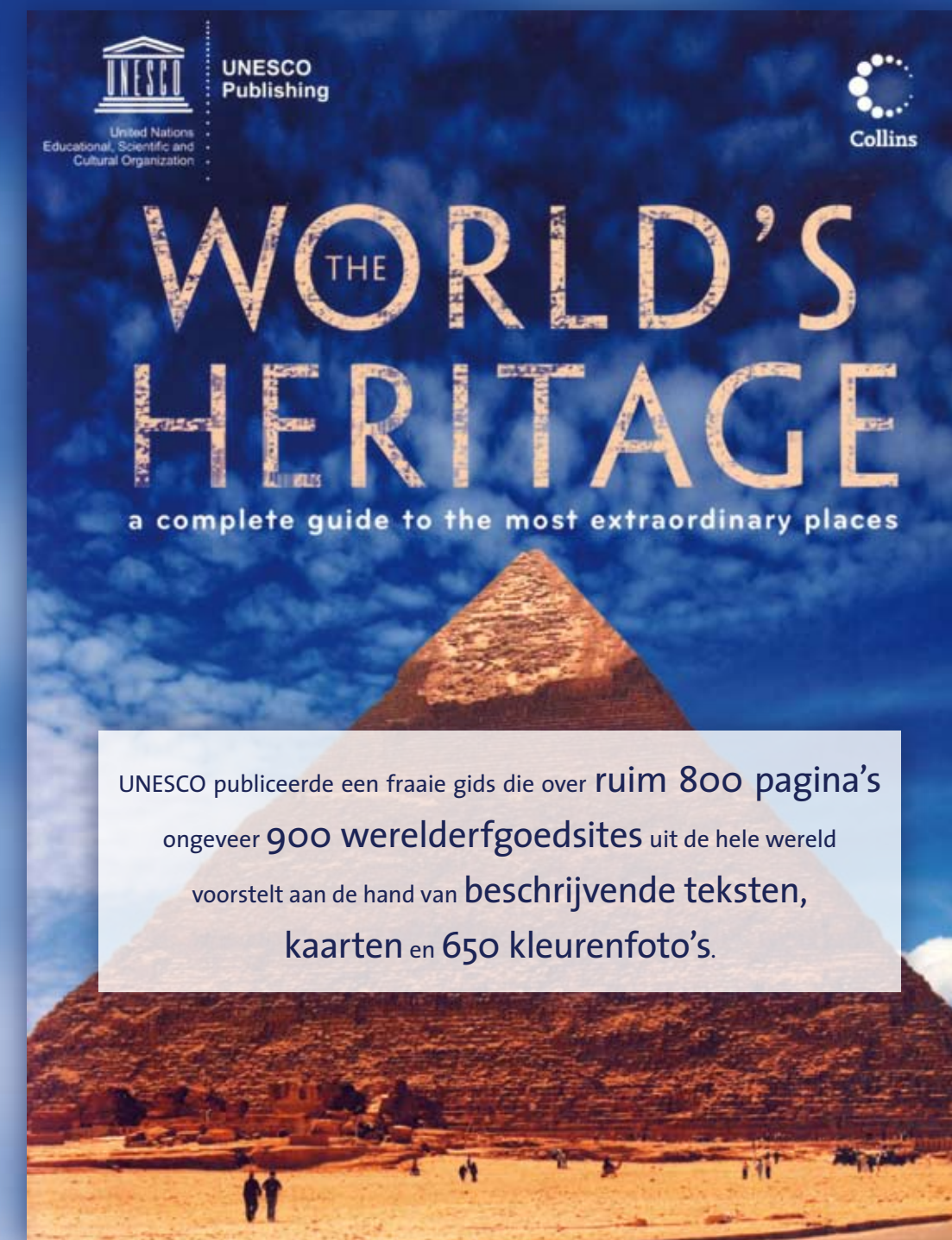
op de terreinen van het humanisme en de wetenschappen maakte hem tot de belangrijkste drukker-uitgever in de 16de eeuw en bezorgde hem een plaats onder de grote wegbereiders van de westerse beschaving.

Zijn nazaten-opvolgers, de Moretussen, hebben naar Plantins motto *Labore et Constantia* (door arbeid en standvastigheid), zijn kapitalistische onderneming nagenoeg driehonderd jaar lang voortgezet tot de laatste eigenaar, Jonkheer Edward Moretus, op 20 april 1876 definitief de eindstreep zette onder driehonderd jaar drukkersactiviteit. Om het eeuwenlang gekoesterde familiebezit voor altijd veilig te stellen onder de vorm van het Museum Plantin-Moretus, verkocht hij de Gulden Passer toen nagenoeg compleet met terreinen, gebouwen, werkvertrekken, bedrijfsalaam, archief, productiestock, bibliotheek, kunstcollecties en huisraad als een totaal uitzonderlijk volledig geheel na drie jaar onderhandelen aan de Stad Antwerpen met de steun van de Belgische Staat. Op 19 augustus 1877 publiek opengesteld, vormt deze unieke combinatie

Het embleem van het werelderfgoed is een ontwerp van de Belg Michel Olyff. Het ontwerp geeft de onderlinge verbondenheid weer tussen 's werelds natuurlijke en culturele diversiteit. Het centrale vierkant staat voor de resultaten van de menselijke vaardigheden en inspiratie, de cirkel symboliseert alles wat de natuur te biedt. Sinds 1978 is het embleem het officiële logo van de Werelderfgoedconventie.

ONTDEK MEER WERELDERFGOED

Al bijna veertig jaar lang zijn de Werelderfgoedconventie en de Werelderfgoedlijst instrumenten van onschatbare waarde voor de niet-aflatende inspanningen van UNESCO tot de identificatie, de bescherming en het behoud van cultureel en natuurlijk erfgoed dat van bijzondere waarde is voor de mensheid. Bovendien dragen ze bij tot de uitvoering van de taak van UNESCO om 's werelds kostbare culturele en biodiversiteit te beschermen.

De gids is veilig en gemakkelijk te bestellen op de website van UNESCO Publishing:

http://publishing.unesco.org/details.aspx?Code_Livre=4702 (Engels)

http://publishing.unesco.org/details.aspx?Code_Livre=4781 (Frans)

http://publishing.unesco.org/details.aspx?Code_Livre=4778 (Spaans)

Overal zijn jonge mensen op zoek naar hun plaats in de wereld

TEKST: KATHERINE MARKELOVA

De Amerikaanse celebrity Monique Coleman reist de wereld rond om bewustzijn te creëren voor de problemen waarmee jongeren kampen.

De Amerikaanse zangeres en actrice Monique Coleman verwierf grote bekendheid bij het jonge volkje met haar rol in de High School Musical filmfranchise. Als UN Youth Champion zet ze zich onder meer in om de thema's van het Internationaal Jaar van de Jeugd (augustus 2010-augustus 2011), dialoog en wederzijds begrip, te propageren. Op 14 juni 2011 bezocht ze de hoofdzetel van UNESCO in Parijs en vertelde ze over haar ervaringen sinds ze in zee ging met de Verenigde Naties. Eerder hield ze op 7 juni halt in Antwerpen, Jongerenhoofdstad 2011, waar ze plaatselijke jongeren ontmoette.

In november 2010 benoemde de VN u tot Youth Champion. Drie maanden later vertrok u op een reis rond de wereld. Wat wilde u bereiken?

Monique Coleman: De reis deed ik zowel voor persoonlijke redenen als om de boodschap van het Internationaal Jaar uit te dragen. Er komt een moment in je leven dat je je vertrouwde terrein moet durven verlaten. En dat je de dingen moet bekijken door de ogen van iemand anders. Ik had het gevoel dat ik een beperkte visie op de wereld had omdat ik in Amerika woonde. Als Youth Champion en als mens kon ik niet over armoede spreken zonder het zelf te hebben gezien. Ik kon ook niet spreken over alle schitterende dingen die jongeren verwezenlijken omdat ik geen jongeren had ontmoet die uitzonderlijke zaken hebben gedaan.

“Ik wil kiezen voor projecten die inspirerend kunnen werken voor jongeren”

De rol van jongeren in de Arabische opstanden is groot. Veranderde het uw visie op uw missie?

Monique Coleman: Oorspronkelijk zou Tunesië de eerste bestemming van mijn reis zijn. De dag dat ik klaar stond met mijn koffers, was de dag dat de onrust uitbrak. Omwille van veiligheidsoverwegingen, werd het reisplan aangepast. Een van de doelstellingen van mijn reis is om problemen openbaar en bespreekbaar te maken voor ze openbarsten als een zweer en er onrust uitbreekt. Tijdens mijn reis kan ik me een idee vormen van wat er onder het oppervlak leeft en er aandacht op vestigen en bewustzijn voor creëren.

De jongeren die nu in actie schieten, reageren niet alleen op hun eigen ellende maar ook op de ellende die hun families en ouders doormaakten. Ik denk niet dat ze destructief zijn. Ze kunnen niet verweten worden dat ze reageren op de manier waarop ze dat doen. Maar ik wil wijzen op de mogelijkheden van een vreedzaam alternatief. Bijvoorbeeld door iedereen te herinneren aan Martin Luther King, Gandhi en Nelson Mandela.

Monique Coleman is door de Verenigde Naties aangesteld als Youth Champion.

In februari was ik in de Filippijnen tijdens de 25ste verjaardag van de vreedzame revolutie (die het einde betekende voor de dictatuur van Marcos). De mensen slaagden erin om een revolutie te houden waarbij vrouwen en kinderen betrokken waren en er geen doden vielen. Dat is het soort revoluties die ik zou willen beginnen.

In uw online talkshow Gimme MO beklemtoont u vaak het potentieel van het internet om jongeren een stem te geven.

Monique Coleman: *Gimme MO* is inderdaad een platform voor jongeren. Ik praat er over dingen die doorgaans weinig aan bod komen en probeer om een frisse kijk te bieden. Ik interview ook beroemdheden en experts die ik tijdens mijn reizen ontmoet.

De voornaamste doelstelling van het programma is om jongeren te tonen dat zeer verschillende mensen toch dezelfde ideeën kunnen delen en stereotypen te doorbreken.

Toen ik in Australië was, interviewde ik een jonge moslimvluchteling. Ze is 21 jaar en draagt een hoofddoek maar verwierpt het stereotype beeld van de onderdrukte moslimvrouw zonder stem. ►

Jongeren komen op straat als reactie op hun eigen ellende maar ook op wat hun ouders en familie doormaakten. |

Verschillen de jongeren die u overal ter wereld ontmoet sterk van elkaar of gelijken ze net heel erg op elkaar?

Monique Coleman: Jonge mensen gelijken heel erg op elkaar. Het grootste verschil is dat de jongeren in ontwikkelingslanden zich heel erg bewust zijn van de wereldproblemen. Dat kan ook moeilijk anders, ze worden er dagdagelijks mee geconfronteerd.

In de rijkere landen lijkt er minder bewustzijn onder jongeren te bestaan voor mondiale kwesties. We hebben nogal de neiging om in de eerste plaats met ons eigen persootje bezig te zijn.

Welke zijn de meest dwingende problemen die jongeren hebben aangebracht?

Monique Coleman: In landen als Australië is het zelfbeeld een heikel punt bij jonge mensen. Daar moet vooral aandacht gaan naar het helpen van jongeren om zich beter in hun vel te voelen. De zelfmoordgraad is er hoog.

In Bangladesh kreeg ik het tegenovergestelde te horen. Een student wierp op: 'Hoe wil je bewustzijn creëren bij mensen in rijke landen die bereid zijn om zich van het leven te beroven terwijl wij moeten vechten om te overleven?'. Dat was even slikken.

Wat overal hetzelfde is, is dat jongeren zoeken naar hun plaats in de wereld. Ik probeer hen te overtuigen van hoe ongelimiteerd de mogelijkheden zijn, dat elk van hen bijzonder is en potentieel heeft, ongeacht sociale klasse of religieuze achtergrond. Ieder van ons moet obstakels overwinnen. Het is aan elk van ons om ze te overwinnen. En eens we daarin slaagden, moeten we anderen in de wereld helpen om hetzelfde te doen.

We moeten ons niet toeleggen op het veranderen van de hele wereld. We moeten ons toeleggen op het veranderen van onze eigen wereld. Want als iedereen zich concentreerde op zijn dorp of gemeenschap, kunnen we samen de wereld veranderen.

Bent u van plan om u verder in te zetten voor jongeren eens het Internationaal Jaar voorbij is?

Monique Coleman: Ongetwijfeld, dit is nog maar het begin! Ik zal me blijven toeleggen op *Gimme MO*. Ik zou het willen zien evolueren tot een televisieplatform maar ook tot een interactief internetplatform met de nieuwste technologieën.

Als actrice wil ik rollen aannemen die deze beweging kunnen stimuleren. Ik denk dat entertainment en kunst uiterst geschikt zijn om gewicht te geven aan elke boodschap. Het gebeurt vaak dat ik met mensen spreek over waarom ze besloten om het verschil te maken, waarom ze zich bij een organisatie aansloten, waarom ze zo geëngageerd werden, en vaak blijkt een boek, een liedje of een film aan de bron van hun inzet te liggen. Daarom wil ik in mijn carrière kiezen voor projecten die op zo'n manier inspirerend kunnen werken. ■

Internet voor iedereen

TEKST: MARINO BULTINCK

Breedbandtechnologie is essentieel voor ontwikkeling in onze steeds meer onderling verbonden wereld. Een geïntegreerde aanpak om de digitale kloof te dichten, dringt zich op.

Regeringen over de hele wereld moeten dringend werk maken van nationale multisectoriële breedbandplannen willen ze niet hopeloos achterop geraken in de snelle digitale omgeving die de wereld de dag van vandaag kenmerkt. Dat is de boodschap van een nieuw rapport dat de Broadband Commission for Digital Development in juni voorstelde op de hoofdzetel van UNESCO in Parijs.

NATIONALE INFRASTRUCTUURPLANNEN

Het rapport *Broadband: A Platform for Progress* breekt een lans voor een nationale aanpak van het uitbouwen van breedbandcapaciteit die beter vergelijkbaar is met het ontwikkelen van een nationaal spoor- of elektriciteitsnet dan met de marktgedreven aanpak die bijvoorbeeld zorgde voor de verspreiding van mobiele telefonie.

Om ervoor te zorgen dat de samenleving maximaal de vruchten kan plukken van de voordelen en mogelijkheden die breedband te bieden heeft, is een nationale, gecoördineerde aanpak vereist waarbij alle sectoren van de industrie, de administratie en de economie betrokken worden. Afzonderlijke projecten en netwerken opzetten is immers niet alleen weinig efficiënt, het zorgt ook voor vertraging in de ontwikkeling van een

infrastructuur die tegenwoordig even noodzakelijk is als wegeaanleg of elektriciteitsvoorziening, aldus de auteurs van het rapport.

Voor opkomende economieën en ontwikkelingslanden lijkt draadloze breedbandtoegang het aangewezen platform te zijn. Het brengt diensten zoals microbankieren, telegeneeskunde en snelle informatieuitwisseling in lokale talen tot bij zelfs de meest geïsoleerde gemeenschappen.

HEFBOOM VOOR ONDERWIJS

“Op voorwaarde dat ze voor iedereen beschikbaar en toegankelijk zijn, kunnen breedbandtoepassingen een belangrijke hefboom zijn voor het realiseren van de *Education for All*-doelstellingen,” meent UNESCO directeur-generaal Irina Bokova. “Inclusieve en universele breedbandtechnologie kan een flinke impuls geven aan ontwikkeling en groei en helpen om kennismaatschappijen op te bouwen en de culturele, taalkundige en wetenschappelijke rijkdom van de wereld te delen.”

“Maar toegang tot breedbandtechnologie is maar een deel van het verhaal, minstens zo belangrijk is ervoor te zorgen dat mensen over de vaardigheden beschikken om de nieuwe technologie te gebruiken,”

Het uitbouwen van breedbandnetwerken vergt een gecoördineerde aanpak.

benadrukt Bokova. “We moeten inzetten op onderwijs, mediageletterdheid en ervoor zorgen dat geen enkele achtergestelde groep uitgesloten blijft. Alle actoren – nationaal, internationaal, privaat en openbaar – moeten daarvoor samenwerken. De zaak is bepleit, nu is het tijd om de handen uit de mouwen te steken.”

MOTOR VOOR ECONOMISCHE GROEI

De auteurs van het rapport beschouwen breedbandtechnologie als een motor voor economische groei en de creatie van nieuwe jobs. Daarvoor steunen ze op studies en rapporten van verschillende bronnen die blijken geven van hogere kansen op werkgelegenheid, meer arbeidsproductiviteit en groei van het Bruto Binnenlands Product (BBP). In landen met een laag tot gemiddeld inkomen, bijvoorbeeld, tonen cijfers van de Wereldbank een toename van 1,38 procent van het BBP voor elke toename van 10 procent van de breedbandpenetratie – geen enkele andere telecomdienst brengt zo’n groot effect teweeg.

“Economische welvaart van een land hangt af van de verbondenheid met andere landen via breedbandtechnologie”

“De geschiedenis kent veel onafhankelijkheidsverklaringen. Maar in de onderling verbonden wereld van vandaag is het misschien tijd voor een ‘Verklaring van Inter-Afhankelijkheid’ – een erkenning van het feit dat de economische welvaart van elk land steeds meer afhangt van de toegang tot de rest van de wereld via breedbandinternet,” aldus Hamadoun Touré, secretaris-generaal van de Internationale Telecommunicatie Unie (ITU). “Het rapport toont een duidelijke correlatie aan tussen verhoogde breedbandpenetratie en verbetering van het BNP. Dus hoe beter beschikbaar en goedkoper breedbandtoegang is, des te beter zijn de economische vooruitzichten en kansen van een land.”

TALRIJKE TOEPASSINGEN

Breedbandtechnologie zorgt er niet enkel voor dat het raadplegen van het internet vlotter verloopt, de technologie kent talloze andere toepassingen zoals automatische inventarisering, betalen met een mobiele telefoon, het opvolgen van verkeersstromen, tolheffing op autosnelwegen of in de stad enz... Deze toepassingen zullen blijven toenemen, onder meer in de gezondheidszorg met e-geneeskunde en het onderwijs met lange-afstandslernen.

Breedbandtechnologie is een motor voor economische groei.

De markt zorgde spontaan voor de verspreiding van mobiele telefonie.

KOSTPRIJS IS STRUIKELBLOK

De kost van breedband blijft evenwel een probleem in veel landen. Recente cijfers van de ITU tonen dat in de 21 landen met de grootste breedbandpenetratie, breedbandtoegang minder dan 1 procent van een gemiddeld maandloon kost. In de landen met de minste breedbandvoorzieningen – waaronder de armste landen ter wereld – kost breedbandtoegang gemakkelijk tot het dubbel of meer van een gemiddeld maandloon.

Nog uit cijfers van de ITU blijkt dat de consumenten, gemiddeld, zowat de helft minder betalen voor breedbandinternettoegang dan twee jaar geleden. Deze daling is echter volledig toe te schrijven aan prijsdalingen in ontwikkelde landen, in ontwikkelingslanden blijven de prijzen ontzettend hoog.

Alhoewel er positieve tekenen zijn, blijft Afrika zich onderscheiden door relatief hoge prijzen. Voor het continent op zijn geheel, bedraagt de gemiddelde prijs voor breedbandtoegang drie keer het gemiddelde maandinkomen. Slechts één op tien mensen in Afrika maakt gebruik van het internet. Er bestaan dus nog heel wat achtergestelde buurten in het werelddorp van de internetburger. ■

Het rapport *Broadband: A Platform for Progress* is beschikbaar op www.broadbandcommission.org

IN 2011 GROEIT DE WERELDBEVOLKING TOT **7 MILJARD**

MEER DAN
1 MILJARD
VOLWASSENEN
ZIJN
ANALFABEET

66%
VAN HEN
ZIJN
VROUWEN

IN EEN WERELD MET 7 MILJARD KUNNEN VROUWEN DIE ONDERWIJS GENOTEN,
BETERE KEUZES MAKEN OVER DE OMVANG EN DE GEZONDHEID VAN HUN GEZIN

BROCHURES

Investeren in culturele diversiteit en interculturele dialoog

Er is misschien nog nooit zoveel gesproken over culturele diversiteit als aan het begin van de 21ste eeuw. Toch variëren en wisselen de betekenissen die aan deze verzamelnaam gegeven worden. Sommigen zien culturele diversiteit als iets dat op zichzelf positief is, voor zover zij verwijst naar het delen van rijkdommen die iedere cultuur van de wereld in zich heeft en dus naar de banden die ons verenigen in het proces van uitwisseling en dialoog. Voor anderen zijn culturele verschillen er de oorzaak van dat wij het zicht verliezen op ons gemeenschappelijk mens-zijn en daarom de bron zijn van talrijke conflicten. De tweede diagnose is vandaag de dag plausibeler omdat globalisering de punten van interactie en frictie tussen culturen heeft vermeerderd, waardoor identiteitsgerelateerde spanningen – die zich uiten in gevoelens van ergernis, het op zichzelf terugplooiën en nieuwe aanspraken – in het bijzonder van religieuze aard, potentiële bronnen van conflicten worden. De belangrijkste uitdaging is daarom een samenhangende visie te ontwikkelen van wat culturele diversiteit is en daarmee duidelijk te maken onder welke voorwaarden culturele diversiteit, verre van een bedreiging te vormen, juist heilzaam kan worden voor de activiteiten van de internationale gemeenschap.

Geheel in lijn met de overtuiging van UNESCO omtrent de intrinsieke waarde en noodzaak van een 'vruchtbare diversiteit van culturen van de wereld', zoals in haar Oprichtingsverdrag (1945) opgenomen, zijn de doelstellingen van het *UNESCO World Report on Cultural Diversity* de volgende:

► het analyseren van culturele diversiteit in al haar aspecten door de complexiteit van alle werkzame processen aan te tonen, waarbij tegelijkertijd een rode draad wordt vastgesteld in de veelheid aan mogelijke interpretaties;

► het belang van culturele diversiteit te laten zien op diverse gebieden (taal, onderwijs, communicatie en creativiteit), die, naast hun eigen functies, als essentieel kunnen worden gezien voor het behoud en bevorderen van culturele diversiteit; en

► beleidsmakers en de diverse belanghebbenden ervan te overtuigen dat het belangrijk is te investeren in culturele diversiteit als essentieel onderdeel van de interculturele dialoog, omdat deze onze benadering van duurzame ontwikkeling kan herzien, de daadwerkelijke uitvoering van universeel erkende mensenrechten kan garanderen en de sociale cohesie en een democratisch bestuur kan versterken.

Het Wereldrapport heeft als doel aandacht te schenken aan de nieuwe perspectieven die ontstaan door na te denken over de uitdagingen van culturele diversiteit en daarmee nieuwe wegen te bewandelen om de transformaties die plaatsvinden te begeleiden en richting te geven. Het Wereldrapport zoekt dus geen kant-en-klare oplossingen voor de problemen die beleidsmakers kunnen tegenkomen, maar stelt zich eerder ten doel de complexiteit te benadrukken van deze problemen, die niet door politieke wil alleen kunnen worden opgelost maar veelal een beter begrip vergen van de onderliggende fenomenen evenals een grotere internationale samenwerking, met name door uitwisseling van *good practices* en het aannemen van gemeenschappelijke richtlijnen.

De samenvatting van het *UNESCO World Report on Cultural Diversity, Investeren in culturele diversiteit en interculturele dialoog*, is gratis te bestellen via info@unesco-vlaanderen.be

Download de brochure *Investeren in culturele diversiteit en interculturele dialoog* www.unesco-vlaanderen.be/2011/6/30/investeren-in-culturele-diversiteit-en-interculturele-dialoog

Bestel het *UNESCO World Report on Cultural Diversity* http://publishing.unesco.org/details.aspx?Code_Livre=4713

UNESCO nieuwsbrief

Ontvang regelmatig informatie over interessante ontwikkelingen op het vlak van onderwijs, wetenschap, cultuur en communicatie waarin UNESCO een voorname rol speelt: abonneer je op de elektronische nieuwsbrief van het UNESCO Platform Vlaanderen.

www.unesco-vlaanderen.be

kalender

AUGUSTUS

- 09 Internationale dag van de inheemse volkeren van de wereld
- 12 Internationale dag van de jeugd
- 19 Werelddag van de humanitaire hulpverleners
- 23 Internationale dag ter herinnering van de slavenhandel en zijn afschaffing
- 29 Internationale dag tegen nucleaire proeven

SEPTEMBER

- 08 Internationale dag van de alfabetisering
- 15 Internationale dag van de democratie
- 16 Internationale dag voor de bescherming van de ozonlaag
- 21 Internationale dag van de vrede
- 25 Werelddag van het hart
- 27 Werelddag van het toerisme
- 29 Werelddag van de maritieme sector

OKTOBER

- 01 Internationale ouderendag
- 02 Internationale dag voor geweldloosheid
- 05 Werelddag voor de leerkracht
- 09 Werelddag van de post
- 10 Werelddag voor mentale gezondheid
- 13 Internationale dag voor het bestrijden van natuurrampen
- 15 Internationale dag van de landbouww vrouwen
- 16 Wereldvoedseldag
- 17 Internationale dag voor uitroeiing van armoede
- 24 VN-dag
- 24 Werelddag voor informatie inzake ontwikkeling
- 27 Werelddag voor audiovisueel erfgoed

Organisatie
van de Verenigde Naties
voor Onderwijs,
Wetenschap en Cultuur

UNESCO@vlaanderen

UNESCO Platform Vlaanderen vzw

WWW.UNESCO-VLAANDEREN.BE